

Vocabularium parvum scripturae latinae

The publication has been made possible by a grant for the project Allia from the Foundation Maison des Sciences de l'Homme (Paris), The Council of American Overseas Research Centers (Washington, D.C.) and The Andrew W. Mellon Foundation (New York). Preparing of the booklet was possible thanks to a grant from Österreichische Akademie der Wissenschaften – Institut für Mittelalterforschung (Wien) and by a grant from Civic Education Project (New Haven).

Paulo Spunar grato animo dedicatum

Latin Palaeography Network – Central and Eastern Europe

Vocabularium parvum scripturae latinae

Ediderunt

Juraj Šedivý – Hana Pátková

Bratislava – Praha

2008

Vocabularium parvum scripturae latinae

© Editors: Juraj Šedivý (SK), Hana Pátková (CZ)

Contributors: Oljga Bleskina (RU), Franz A. Bornschlegel (DE), Rūta Čapaitė (LV), Miroslav Čovan (SK), Juraj Gembický (SK), Dalibor Havel (CZ), Jerzy Kaliszuk (PL), Ljudmila I. Kiseleva (RU), Renate Kohn (AT), Edit Madas (HU), Richard Marsina (SK), Edward Potkowski (PL), Helmut Reimitz (AT), Jiří Roháček (CZ), Martin Roland (AT), Jacek Soszyński (PL), Herrad Spilling (DE), Pavel Spunar (CZ), Winfried Stelzer (AT), Zoltán Várady (HU), László Veszprémy (HU), András Vizkelety (HU), Andreas Zajic (AT)

Selection of illustrations: Juraj Šedivý (Chapters 1–6, 8–13, 15), Hana Pátková (Chapters 7 and 14)

Translation of the Introduction: Rūta Čapaitė (Lithuanian), Ljudmila I. Kiseleva (Russian), Edit Madas (Hungarian), Jacek Soszyński (Polish), Herrad Spilling (German), Nora Verešová (English)

Graphic adjustment of illustrations: Lubomír Ďurina, Juraj Šedivý

Layout and cover design: Lubomír Ďurina

Publishing house: Selfprint by the editors, Bratislava – Praha 2008

Printing house: Vydavateľstvo Michal Vaško, Prešov

Printed in Slovakia

Inhalt (Deutsch)

0. Einführung
1. Schriftspiegel / Schriftraum
2. Text auf der Seite
3. Schrift auf der Zeile
4. Auszeichnungs- und Zierformen
5. Neigung der Schrift
6. Position des Buchstabens
7. Federzug / Zug
8. Buchstabenkombinationen
9. Buchstabenbestandteile
10. Gestaltung der Schaft-, Balken- und Bogenenden
11. Schaftverzierung
12. Benennung einiger Majuskelbuchstaben
13. Benennung einiger Minuskelbuchstaben
14. Interpunktionszeichen
15. Kürzungszeichen

Obsah (Česky)

0. Úvod
1. Písmové zrcadlo
2. Text na stránce
3. Písmo na řádce
4. Vyznačovací a zdobené formy
5. Sklon písma
6. Pozice písmena
7. Tah
8. Kombinace písmen
9. Základní části (prvky) písmen
10. Tvary konců dříků, břeven, oblouků
11. Zdobení dříků
12. Popis některých majuskulních písmen
13. Popis některých minuskulních písmen

14. Interpunkce
15. Zkracovací znaménka

Obsah (Slovensky)

0. Úvod
1. Písmové zrkadlo
2. Text na strane
3. Písmo v riadku
4. Zdobenie a zvýrazňovanie písma
5. Sklon písma
6. Pozícia písmena
7. Ťah
8. Kombinácie písmen
9. Základné časti písmen
10. Tvary zakončení driekov, brvien, oblúkov
11. Zdobenie driekov
12. Popis niektorých majuskulných písmen
13. Popis niektorých minuskulných písmen
14. Interpunkčné znaky
15. Značky skrátene

Treść (Po polsku)

0. Wstęp
1. Zwierciadło (lustro) strony
2. Układ tekstu na stronie
3. Pismo w wierszu
4. Zdobienie i wyróżnianie pisma
5. Nachylenie pisma
6. Położenie liter
7. Gest pisarski
8. Łączenie liter
9. Budowa litery

10. Elementy litery
11. Zdobienie laski
12. Litery majuskulne
13. Litery minuskulne
14. Znaki interpunkcyjne
15. Skrócenia

Tartalom (Magyarul)

0. Bevezető
1. Írástükör
2. Szöveghelyezés a lapon
3. Írás a soron
4. Kiemelés módjai / kiemelő formák
5. Az írás dőlésszöge
6. A betűk helyzete
7. Tollvezetés
8. Betűkombinációk
9. A betűk részei
10. Szár- és ívvégek alakítása
11. Szárdíszítés
12. Néhány majuszkula-betű megnevezése
13. Néhány minuszkula-betű megnevezése
14. Központoszási jelek
15. Rövidítésjelek

Turinys (lietuvių kalba)

0. Įvadas
1. Rašto laukas/plotas
2. Teksto išdėstymas lape/ puslapyje
3. Raštas eilutėje
4. Rašto išskyrimas ir puošyba/ puošimas
5. Rašto posvyris/ pasvirimas

6. Raidės padėtis
7. Plunksnos brėžis darant liniją/ brūkšnys
8. Raidžių jungimo būdai
9. Raidės sudėtinės dalys/ elementai
10. Vertikalės, skersinio, lanko pradžios ir pabaigos apipavidalinimas
11. Vertikalės puošyba/puošimas
12. Kai kurių didžiųjų/ majuskulinių raidžių apibrėžimas
13. Kai kurių mažųjų/ minuskulinių raidžių apibrėžimas
14. Skyrybos/punktuacijos ženklai
15. Trumpinimo ženklai

Содержание (По русски)

0. Введение
1. Текстовое поле
2. Текст на странице
- 3 Буквы на строке
4. Украшение текста / декор
5. Наклон письма
6. Позиция буквы???
7. Направление движения пера (дукт)
8. Соединение букв
9. Основные элементы букв
10. Формы элементов букв
11. Элементы украшения
12. Формы маюскульных букв
13. Формы минускульных букв
14. Знаки пунктуации
15. Знаки сокращений

PRÆFATIO

Introduction (English)

International cooperation features the motive power of the scientific development in the particular countries. The scholarly production of the decades following the establishment of an international platform for the Latin palaeographers – *Comité International de Paléographie Latine* (1953) can just support this statement. With an effort to facilitate an international academic cooperation also in the countries of the Central and Eastern Europe, the foundation of *Civic Education Project* has seconded the formation of the several academic networks within this region. Within the frame of these activities, a team of the palaeographers and specialists originating from the Czech and Slovak initiative has been formed, researching upon the medieval manuscripts, documents, acts and inscriptions. They have been carrying out their researches in the countries of the Central and Eastern Europe. Meeting for the first time in 2002 in Prague they set up an academic network *Latin Palaeography Network – Central and Eastern Europe* (abbreviated *LPN*)¹.

As early as the discussions started in the first meeting, a necessity to make at least an elementary dictionary of the scholarly terminology, which would lead to improvement of the mutual understanding and apprehension and also reception of the academic publications, came to the surface. In the ensuing meeting (Bratislava, 2003), the participating palaeographers and epigraphers from the Czech Republic, Hungary, Germany, Poland, Austria and Slovakia discussed upon the tangible form of the dictionary as well as upon the first terms and illustrations. Following the third workshop (Teplá, 2004), the activities around the dictionary make-up were frozen for a period of time and got enliven as late as 2007. The material was finally attributed its definite form in the meeting of the *LPN* on the 3rd – 5th of April 2008 in Bratislava.

1 Proceedings from first two workshops were published in: *History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region I*, ed. Hana PÁTKOVÁ - Pavel SPUNAR – Juraj ŠEDIVÝ, Verlag Chronos: Bratislava – Praha 2003. The original – from geographic point of view not really correct – title of the network was *Latin Palaeography Network – Central and Central East Europe*.

The main aim of the *LPN* was to prepare the elementary dictionary of the terms, which are used in describing the Latin script. With respect to the particularities of the terminology in the various countries, the participating researchers decided shift their attention only on the terminology itself (names of characters, names of the auxiliary / witness marks, script from the point of morphology), excluding nomenclature (the names of the particular styles and types of script). The terms belonging more to the sphere of the fine art (manuscript embellishment, illuminations, etc.) or codicology were to be reflected only marginally. Concerning the personnel team structure, the ambition was to offer not only purely basic palaeographic, but also the basic epigraphic terms. From the chronological point of view we focused on description of the phenomena that are emerging from the medieval (to a little extent in the ancient and modern period as well) hand-written scripts.

From the very beginning, the dictionary or better to say glossary did not seek to achieve high goals or completeness. First of all its main contribution was to offer the basic orientation across the scholarly terminology of the various languages of the Central Europe. The German language was established as the “lingua franca”. At the beginning the possibilities of involving the Czech, Hungarian, Polish, Russian and Slovak languages were discussed as well. Simultaneously in the phase of these very first debates, the possibility to affiliate the other languages emerged and was consulted about. As early as 2004 the preliminary cooperation was settled with Denis Muzerelle and Marc Smith. The other colleagues from the Central and East-Central European countries (from Croatia, Lithuania, Romania, Slovenia) were either personally participating in the preparatory works or were at least more or less intensively informed upon them. Thanks to this the glossary, closely preceding its printing, could be extended to include a Lithuanian version too. We believe that in the second – corrected and extended – edition of the glossary, there will be a place also for the other languages of our region.

The authors decided to choose the simple form of the glossary, where the pictures will be appended only with the basic verbal references of the phenomenon without broader explanation. This form is convenient to

the scholars and facilitates their orientation; however, on the other side, it might limit a use of the glossary on the didactic purposes for students and the layman. The initial resolution was to present all the illustrations as the drawings (as it is in the case of the German-Austrian dictionary on the epigraphic terminology²), afterwards an approach to adopt rather the illustrations directly from the originals prevailed. However, it was not possible or inevitable to accompany each phenomenon with at least two pictures, always from the different period of time. Taking into an account the fact that the minor pictures are extracted from the original context, the editors ceased the otherwise routine method to specify the sources of the pictures.

In the course of the preparation of the individual language versions, the following specialists have with the different intensity taken part in it (the languages and the authors are listed in the alphabetical order):

Czech: Dalibor Havel, Hana Pátková, Jiří Roháček, Pavel Spunar,

Hungarian: Edit Madás, László Veszprémy, Zoltán Várady, András Vizkelety,

German: Franz A. Bornschlegel, Renate Kohn, Helmut Reimitz, Martin Roland, Herrad Spilling, Winfried Stelzer, Andreas Zajic,

Latvian: Rūta Čapaitē

Polish: Jerzy Kaliszuk, Edward Potkowski, Jacek Soszyński,

Russian: Oljga Bleskina, Ljudmila Kiseleva,

Slovak: Miroslav Čovan, Juraj Gembický, Richard Marsina, Juraj Šedivý.

The birth and appearance of this glossary can be credited to the support of the several institutions from almost all the countries, where the members of the Latin Palaeographic Network come from. Inter alia it were also our own home institutions (universities, academies, libraries and archives), many a time operating with a mediocre budget, which contributed to the success of all four official workshops of the *LPN*. However, the whole project could not have been carried out if it were not for the generous finan-

2 Deutsche Inschriften. Terminologie zur Schriftbeschreibung erarbeitet von den Mitarbeitern der Inschriftenkommission der Akademien der Wissenschaften in Berlin ... Wien, Reichert Verlag: Wiesbaden 1999.

cial support of the foundation *Civic Education Project* (New Haven, USA) and *Maison des Sciences de l'Homme* (Paris, France) as well as *Institut für Mittelalterforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Vienna, Austria). We are grateful for their support.

The submitted material is an outcome of the several discussions, though within a little community of the palaeographers and epigraphers from the Central and Eastern Europe. It is not meant to be conceived as the final norm within the region, but rather as the contribution to a broader international discussion. And that, as we strive to hope, may on the contrary redound to the just and augmented second edition of our glossary.

On behalf of the composite author – the editors

Einführung (Deutsch)

Internationale Zusammenarbeit ist eine Triebkraft für die Entfaltung von Kultur und Wissenschaft in den einzelnen Staaten. Dies spiegelte sich auch in der Qualität und Zahl der paläographischen Publikationen Mitteleuropas während der fünf Jahrzehnte nach der Gründung der internationalen Plattform für lateinische Paläographen – des *Comité International de Paléographie Latine* (1953) – wider. In der Bemühung, die wissenschaftlichen Aktivitäten in den Ländern Mittel- und Osteuropas zu fördern, unterstützte die Stiftung *Civic Education Project* die Entstehung von mehreren akademischen Netzwerken in der Region. Im Rahmen dieser Aktivität intensivierten sich aus tschechisch-slowakischer Initiative Kontakte von Paläographen und Fachleuten, die sich der Erforschung von mittelalterlichen Handschriften, Urkunden und Inschriften widmen. Sie gründeten auf ihrem ersten Treffen in Prag im Jahre 2002 das akademische Netzwerk *Latin Palaeography Network – Central and Eastern Europe* (abgekürzt *LPN*)¹.

Bereits auf dem ersten Treffen (2002 in Prag) zeigte sich im Rahmen der Diskussionen die Notwendigkeit, ein wenigstens einfaches mehrsprachiges Wörterbuch der Fachterminologie zu erarbeiten, das zu besserem wechselseitigem Verstehen und zur Rezeption der Fachliteratur beitragen würde. Auf dem nächsten Treffen (2003 in Bratislava) diskutierten bereits die Teilnehmer aus Deutschland, Polen, Österreich, Russland, der Slowakei, der Tschechischen Republik und Ungarn über die Form des Vokabulars, über eine erste Liste von ungefähr einhundert Termini und die erforderlichen Abbildungen. Nach dem weiteren Treffen in Teplá (2004) wurden die Aktivitäten zur Vorbereitung des Wörterbuchs für eine gewisse Zeit unterbrochen und erst im Jahre 2007 intensiver wieder aufgenommen.

1 Beiträge von zwei ersten Arbeitstreffen erschienen unter dem Titel: *History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region I*, ed. Hana PÁTKOVÁ - Pavel SPUNAR – Juraj ŠEĎIVÝ, Verlag Chronos: Bratislava – Praha 2003. Der ursprüngliche – geographisch nicht ganz korrekte – Titel des Netzwerks war *Latin Palaeography Network – Central and Central East Europe*.

men. Definitive Gestalt erlangte das Material auf dem vierten Treffen des *LPN* vom 3.–5. April 2008 in Bratislava.

Das *LPN* hat sich das Ziel gesteckt, ein Vokabular von Grundbegriffen vorzubereiten, die bei der Beschreibung der lateinischen Schrift benutzt werden. Mit Blick auf die immer noch existierenden Spezifika der „nationalen“ Nomenklaturen (Benennung der Schriftstile, -arten und -typen) wurde von dem Anspruch, eine „internationale“ Nomenklatur der Region zu schaffen, allerdings abgesehen. Als relevant galten deshalb für das entstehende Vokabular nur die Termini, die die Morphologie der Schrift (die Art der Schrift, die Form der Buchstaben und weiterer Schriftelemente) beschreiben. Die Fachausdrücke, die eher von der Kunstgeschichte (Termini zur Beschreibung der Ausstattung von Handschriften oder Urkunden) oder der Kodikologie benutzt werden, sollten nur in unverzichtbarem Maß berücksichtigt werden. Als Folge der fachlich unterschiedlichen Zusammensetzung des Teams hatten die Autoren den Wunsch, nicht nur paläographische sondern auch epigraphische Grundbegriffe aufzunehmen. Im Hinblick auf den zeitlichen Rahmen wollten sie sich auf die mittelalterlichen, weniger auf die älteren oder neueren Schriften konzentrieren; Capitalis und Unziale mußten freilich einbezogen werden.

Die Mitglieder des Netzwerks wollten sich keine allzu großen Ziele setzen und verzichteten auf Vollständigkeit der Fachterminologie. Das Vokabular sollte vor allem eine Grundorientierung in den Fachausdrücken der jeweiligen Sprachen der Region anbieten. Bei der Abfassung stieß man aber darauf, dass es in einigen dieser Sprachen keine entsprechenden Termini gibt. Dies zeichnet sich auch im Vokabular ab: bei einigen Termini fehlen einfach die Entsprechungen in der einen oder anderen Sprache. Als Leitsprache – als gemeinsame „lingua franca“ – wurde Deutsch gewählt, und von Anfang an rechnete man mit Polnisch, Russisch, Slowakisch, Tschechisch und Ungarisch. Bereits während der ersten Gespräche wurde die Möglichkeit erörtert, noch weitere Sprachen aufzunehmen. Eine Zusammenarbeit mit Denis Muzerelle und Marc Smith wurde bereits 2004 in Paris verabredet. Vor allem Kollegen aus den Regionen Mittel- und Osteuropas (Litauen, Kroatien, Rumänien, Slowenien) nahmen an der Vorbereitung des Wörterbuches teil oder wurden wenigstens darüber informiert. So

konnte kurz vor der Abgabe des Manuskripts noch die Litauische Version eingefügt werden. Die Autoren des Vokabulars und seine Editoren hoffen, dass eine zweite verbesserte und vielleicht auch umfassendere Auflage des Vokabulars weitere Sprachen unserer Region enthalten wird.

Die Autoren entschieden sich für die einfache Form eines Vokabulars, in der die Abbildungen nur von einem verbalen Grundbegriff (*terminus technicus*) – ohne eine umfassendere Erklärung – begleitet werden. Diese Form passt sich eher den Forderungen der Fachleute an und ermöglicht eine schnelle Orientierung. Auf der anderen Seite ist die Benützung des Vokabulars für didaktische Zwecke beim universitären Gebrauch durch die gewählte Form vielleicht etwas eingeschränkt. Das ursprüngliche Vorhaben war, alle Illustrationen zu zeichnen (wie es im deutsch-österreichischen Wörterbuch der epigraphischen Terminologie der Fall ist²), später überwog die Ansicht, die Abbildungen aus Originalen oder Tafelwerken zu entnehmen. Nicht bei jedem Terminus war es möglich oder notwendig, je zwei Abbildungen – aus jeweils unterschiedlichen Epochen – anzubieten. Im Hinblick darauf, dass die oft winzigen Illustrationsbeispiele aus ihrem Kontext gerissen sind, haben die Editoren auf die sonst übliche Praxis verzichtet, einen Abbildungsnachweis anzuführen.

An der Vorbereitung der einzelnen Sprachversionen beteiligten sich (mit unterschiedlicher Intensität) folgende Fachleute (Sprachen und Autoren in alphabetischer Reihenfolge):

Deutsch: Franz A. Bornschlegel, Renate Kohn, Helmut Reimitz, Martin Roland, Herrad Spilling, Winfried Stelzer, Andreas Zajic,

Litauisch: Rūta Čapaitė

Polnisch: Jerzy Kaliszuk, Edward Potkowski, Jacek Soszyński,

Russisch: Oljga Bleskina, Ljudmila Kiseleva,

Slowakisch: Miroslav Čovan, Juraj Gembický, Richard Marsina, Juraj Šedivý,

Tschechisch: Dalibor Havel, Hana Pátková, Jiří Roháček, Pavel Spunar,

2 Deutsche Inschriften. Terminologie zur Schriftbeschreibung erarbeitet von den Mitarbeitern der Inschriftenkommission der Akademien der Wissenschaften in Berlin ... Wien, Reichert Verlag: Wiesbaden 1999.

Ungarisch: Edit Madás, László Veszprémy, Zoltán Várady, András Vizkelety.

Die Entstehung des Glossars erlaubte die Unterstützung der oft mit mageren Budgets hausenden Institutionen der Region, von der die Mitglieder des *Latin Palaeography Network* stammen. Fast alle Heimatinstitutionen (Universitäten, Akademien, Bibliotheken, Archive) trugen zum Gelingen der vier offiziellen Treffen des *LPN* bei. Das ganze Projekt könnte aber überhaupt nicht ohne die grosszügige Hilfe der Stiftung *Civic Education Project* (New Haven, USA) und *Maison des Sciences de l'Homme* (Paris, Frankreich) als auch des *Instituts für Mittelalterforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Wien, Österreich) realisiert werden. Ihnen allen gilt unser herzlicher Dank.

Das vorliegende Vokabular ist das Ergebnis einer längeren, wenn auch nur von einer relativ kleinen Gruppe von Paläographen und Epigraphikern aus Mittel- und Osteuropa geführten Diskussion. Es ist nicht als endgültige Norm innerhalb unserer Region, sondern als Beitrag zu einem besseren wechselseitigen Verstehen aufzufassen. Wir haben die Hoffnung, dass die gedruckte Form des Vokabulars Hilfestellung bei einer breiteren internationalen Diskussion leisten wird und dass diese Diskussion wiederum zu einer besseren und erweiterten zweiten Auflage unseres Glossars beiträgt.

Für das Autorenkollektiv die Herausgeber

Úvod (Česky)

Mezinárodní spolupráce je hybnou silou rozvoje disciplín v jednotlivých zemích. To se ukázalo například v desetiletích, která následovala po založení mezinárodní organizační základny latinských paleografů – *Comité International de Paléographie Latine* (1953). Ve snaze umožnit mezinárodní vědeckou spolupráci i v zemích střední a východní Evropy podpořila nadace *Civic Education Project* vznik řady akademických sítí v tomto regionu. V rámci tohoto projektu se z česko-slovenské iniciativy zformovala skupina paleografů a odborníků, kteří se zabývají výzkumem středověkých rukopisů, listin a napsů v zemích střední Evropy. Ti na svém prvním setkání v Praze roku 2002 založili akademickou síť *Latin Palaeography Network – Central and Eastern Europe* (zkráceně LPN)¹.

Již při prvním setkání se v rámci diskuse ukázala potřeba vytvořit alespoň jednoduchý slovník odborné terminologie, který by pomohl k lepšímu vzájemnému porozumění a recepci odborných publikací. Na následujícím setkání (2003 v Bratislavě) už zúčastnění paleografové a epigrafici z České republiky, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska, Ruska a Slovenska diskutovali o konkrétní podobě slovníku a o prvních technických termínech. Po dalším setkání (Teplá 2004) aktivity na přípravě slovníčku na jistou dobu ustaly a oživily se až v roce 2007. Definitivní podobu získal materiál poté na setkání LPN 3.–5. dubna 2008 v Bratislavě.

Cílem bylo připravit základní slovník termínů používaných při popisu písma. Vzhledem k regionálním zvláštnostem se zúčastnění rozhodli nevěnovat se nomenklatuře (názvům jednotlivých druhů a typů písma), ale jen terminologii samotné (písmo z hlediska morfologie, názvy písmen a pomocných znamének). Termíny patřící spíše do oblasti dějin umění (výzdoba rukopisu, iluminace, atd.) nebo kodikologie měly být

1 Příspěvky z prvních dvou pracovních setkání byly publikovány pod titulem: *History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region I*, ed. Hana PÁTKOVÁ – Pavel SPUNAR – Juraj ŠEDIVÝ, Verlag Chronos: Bratislava – Praha 2003. Původní – geograficky ne zcela správný – název akademické sítě byl *Latin Palaeography Network – Central and Central East Europe*.

zohledněny jen v nejnútnejší možné míře. Vzhledem k personálnímu složení týmu bylo ambicí poskytnout nejen základní paleografické, ale také epigrafické termíny. Z chronologického hlediska jsme se soustředili na popis jevů, které se vyskytují ve starověkých a středověkých (v menší míře také novověkých) rukou psaných písmech.

Slovníček si od počátku nekladl příliš velké cíle a nesnažil se o úplnost, měl poskytnout základní orientaci v různých jazycích střední Evropy. Ukázalo se, že v některých jazycích zatím chybí odborný termín, což se nutně projevilo i ve slovníku. Za hlavní dorozumivací jazyk byla zvolena němčina. Od počátku se počítalo s češtinou, maďarštinou, polštinou, slovenštinou, ruštinou. Už v době prvních úvah byla konzultována možnost připojit i další jazyky. S Denisem Muzerellem a Marcem Smithem bylo předběžně už v roce 2004 dohodnuta spolupráce. Další kolegové ze států střední a středovýchodní Evropy (z Chorvatska, Litvy, Rumunska, Slovinska) se příprav účastnili nebo o nich byli různě intenzivně informováni. Díky tomu mohl být rukopis slovníčku ještě krátce před odezdáním do tisku rozšířen o litevskou jazykovou verzi. Věříme, že druhé - opravené a rozšířené - vydání slovníčku bude obsahovat další jazyky našeho regionu.

Autoři se rozhodli zvolit jednoduchou formu, kde budou obrázky provázené pouze základním verbálním vyjádřením jevu bez obšírnějšího vysvětlení. Tato forma vyhovuje odborníkovi a ulehčí mu rychlou orientaci, na druhé straně omezuje poněkud použití slovníčku pro didaktické účely pro studenty nebo laiky. Původním předsevzetím bylo vytvořit všechny ilustrace pomocí kreseb (jako je tomu v případě německo-rakouského slovníku epigrafické terminologie²), později převládl názor převzít ilustrace přímo z originálů nebo tabulových edic. Ne vždy se podařilo nebo bylo nutné poskytnout ke stejnému jevu alespoň dva obrázky, pokaždé z jiného období. Vzhledem k tomu, že obrázky jsou

2 Deutsche Inschriften. Terminologie zur Schriftbeschreibung erarbeitet von den Mitarbeitern der Inschriftenkommission der Akademien der Wissenschaften in Berlin ... Wien, Reichert Verlag: Wiesbaden 1999.

vytržené z původního kontextu, jsme upustili od jinak běžné praxe uvádět zdroje vyobrazení.

Na přípravě jednotlivých jazykových verzí spolupracovali různě intenzivně tito odborníci (jazyky a autoři jsou uvedeni v abecedním pořadí):

- čeština: Dalibor Havel, Hana Pátková, Jiří Roháček, Pavel Spunar,
- litevština: Rūta Čapaitė
- maďarština: Edit Madás, László Veszprémy, Zoltán Várady, András Vizkelety,
- němčina: Franz A. Bornschlegel, Renate Kohn, Helmut Reimitz, Martin Roland, Herrad Spilling, Winfried Stelzer, Andreas Zajic,
- polština: Jerzy Kaliszuk, Edward Potkowski, Jacek Soszyński,
- ruština: Olga Bleskina, Ludmila Kiseleva,
- slovenština: Miroslav Čovan, Juraj Gembický, Richard Marsina, Juraj Šedivý.

Vznik a vydání glosáře umožnila podpora řady institucí hospodařících s ne vždy velikými rozpočty, téměř ze všech států, z nichž pocházejí členové *Latin Palaeography Network*. Byly to naše domovské instituce (univerzity, akademie, knihovny a archivy), které přispěly ke zdaru dosud čtyř oficiálních pracovních setkání *LPN*. Celý projekt by ale vůbec nebylo možno realizovat bez velkorysé finanční podpory nadace *Civic Education Project* (New Haven, USA) a *Maison des Sciences de l'Homme* (Paříž, Francie), jakož i *Institut für Mittelalterforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Víděň, Rakousko) jimž patří náš srdečný dík.

Materiál je výsledkem řady diskusí, byť jen v rámci nevelké komunity paleografů a epigrafiků ze střední a východní Evropy. Není ji třeba zatím chápat jako všeobecně závaznou normu v rámci našeho regionu, nýbrž jako příspěvek k širší mezinárodní diskusi. Ta, jak doufáme, naopak přispěje k opravenému a rozšířenému druhému vydání našeho slovníku.

Za autorský kolektiv redaktori

Úvod (Slovensky)

Medzinárodná spolupráca je hybnou silou rozvoja disciplín v jednotlivých krajinách. To potvrdila odborná produkcia v desaťročiach, ktoré nasledovali po založení medzinárodnej platformy pre latinských paleografov – *Comité International de Paléographie Latine* (1953). V snahe umožniť medzinárodnú vedeckú spoluprácu aj v krajinách strednej a východnej Európy podporila nadácia *Civic Education Project* vznik viacerých akademických sietí v tomto regióne. V rámci týchto aktivít sa z česko-slovenskej iniciatívy sformovala skupina paleografov a odborníkov, ktorí sa zaoberajú výskumom stredovekých rukopisov, listín a nápisov a ktorí pôsobia v krajinách strednej a východnej Európy. Tí na svojom prvom stretnutí v Prahe v roku 2002 založili akademickú sieť *Latin Palaeography Network – Central and Eastern Europe* (skrátene LPN)¹.

Už na prvom stretnutí sa v rámci diskusie ukázala potreba vytvoriť aspoň jednoduchý slovník odbornej terminológie, ktorý by pomohol k lepšiemu vzájomnému porozumeniu a recepcii odborných publikácií. Na nasledujúcom stretnutí (2003 v Bratislave) už zúčastnení paleografi a epigrafi z Čiech, Maďarska, Nemecka, Poľska, Rakúska, Ruska a Slovenska a diskutovali o konkrétnej podobe slovníka a o prvých pojmoch a vyobrazeniach. Po treťom pracovnom stretnutí (Teplá 2004) aktivity na príprave slovníčka na istý čas ustali a oživil sa až v roku 2007. Definitívnu podobu získal materiál napokon na stretnutí LPN 3.–5. apríla 2008 v Bratislave.

Cieľom LPN bolo pripraviť základný slovník termínov používaných pri opise latinského písma. Vzhľadom na špecifickú názvoslovnia v jednotlivých štátoch sa zúčastnení rozhodli nevenovať sa nomenklatúre (názvom jednotlivých štýlov, druhov a typov písma) ale len terminológii samotnej (názvy písmen a pomocných značiek, písmo z hľadiska morfológie). Ter-

1 Príspevky z prvých dvoch pracovných stretnutí vyšli pod názvom: *History of Written Culture in the Carpatho–Danubian Region I*, ed. Hana PÁTKOVÁ – Pavel SPUNAR – Juraj ŠEDIVÝ, Vydavateľstvo Chronos: Bratislava – Praha 2003. Pôvodný – geograficky nie úplne správny – názov akademickej siete bol *Latin Palaeography Network – Central and Central East Europe*.

míny patriace viac do oblasti dejín umenia (výzdoba rukopisu, iluminácie atď.) alebo kodikológie mali byť zohľadnené iba v najnutnejšej možnej miere. Vzhľadom na personálne zloženie tímu bolo ambíciou poskytnúť nielen základné paleografické, ale aj základné epigrafické termíny. Z hľadiska chronologického sme sa sústredili na opis fenoménov, ktoré sa vyskytujú stredovekých (v menšej miere aj v starovekých a novovekých) rukou písaných písmach.

Slovníček si od začiatku nekládol veľké ciele a nesnažil sa o kompletnosť. Mal predovšetkým poskytnúť základnú orientáciu v odborných termínoch rôznych jazykov strednej Európy. Ako hlavný dorozumievací jazyk bola zvolená nemčina. Od počiatku sa rátalo aj s češtinou, maďarčinou, poľštinou, ruštinou a slovenčinou. Už počas prvých úvah bola konzultovaná možnosť pripojiť ďalšie jazyky. S Denisom Muzerellom a Marcom Smithom bola už v roku 2004 dohodnutá predbežná spolupráca. Ďalší kolegovia zo štátov strednej a východo-strednej Európy (z Chorvátska, Litvy, Rumunska, Slovinska) sa priprav zúčastňovali alebo o nich boli rôzne intenzívne informovaní. Aj vďaka tomu mohol byť slovníček ešte tesne pred odovzdaním do tlače rozšírený aj o litovskú verziu. Veríme, že v druhom – opravenom a rozšírenom vydaní slovníčka – si nájdú miesto aj ďalšie jazyky nášho regiónu.

Autori sa rozhodli zvoliť jednoduchú formu slovníčka, kde budú obrázky sprevádzané iba základným verbálnym vyjadrením fenoménu bez obsiahnejšieho vysvetlenia. Táto forma vyhovuje odborníkovi a uľahčí im rýchlu orientáciu, na druhej strane možno limituje použitie slovníčka na didaktické účely pre študentov alebo laikov. Pôvodným predsavzatím bolo vytvoriť všetky ilustrácie pomocou kresieb (ako je to v prípade nemeckorakúskeho slovníka epigrafickej terminológie²), neskôr prevládol názor prevziať radšej ilustrácie priamo z originálov alebo tabuľových edícií. Nie pri každom fenoméne bolo možné alebo potrebné uviesť aspoň dve vyobrazenia, vždy z iného obdobia. Vzhľadom na to, že drobné obrázky

2 Deutsche Inschriften. Terminologie zur Schriftbeschreibung erarbeitet von den Mitarbeitern der Inschriftenkommission der Akademien der Wissenschaften in Berlin ... Wien, Reichert Verlag: Wiesbaden 1999.

sú vytrhnuté z pôvodného kontextu zostavovatelia upustili od inak bežnej praxe uvádzať zdroje vyobrazení.

Na príprave jednotlivých jazykových verzí spolupracovali rôzne intenzívne títo odborníci (jazyky a autori sú uvedení v abecednom poradí):

- čeština: Dalibor Havel, Hana Pátková, Jiří Roháček, Pavel Spunar,
- litovčina: Rūta Čapaitė
- maďarčina: Edit Madás, László Veszprémy, Zoltán Várady, András Vizkelety,
- nemčina: Franz A. Bornschlegel, Renate Kohn, Helmut Reimitz, Martin Roland, Herrad Spilling, Winfried Stelzer, Andreas Zajic,
- poľština: Jerzy Kaliszuk, Edward Potkowski, Jacek Soszyński,
- ruština: Oľga Bleskina, Ludmila Kiseleva,
- slovenčina: Miroslav Čovan, Juraj Gembický, Richard Marsina, Juraj Šedivý.

Vznik a vydanie glosára bolo možné aj vďaka podpore viacerých inštitúcií takmer zo všetkých štátov, odkiaľ pochádzajú členovia *Latin Palaeography Network*. Boli to aj naše domovské inštitúcie (univerzity, akadémie, knižnice a archívy), hospodáriace často s nevelkými rozpočtami, ktoré prispeli ku zdaru dosiaľ štyroch oficiálnych pracovných stretnutí LPN. Celý projekt by však vôbec nemohol byť realizovateľný bez veľkorysej finančnej podpory nadácie *Civic Education Project* (New Haven, USA) a *Maison des Sciences de l'Homme* (Paríž, Francúzsko) ako aj *Institut für Mittelalterforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Viedeň, Rakúsko).

Materiál je výsledkom viacerých diskusií aj keď len v rámci počtom nevelkej komunity paleografov a epigrafov zo strednej a východnej Európy. Netreba ho zatiaľ chápať ako konečnú normu, skôr ako príspevok ku širšej medzinárodnej diskusii. Tá, ako dúfame, naopak prispieje ku opravenému a rozšírenému druhému vydaniu nášho slovníčka.

Za autorský kolektív zostavovatelia

Przedmowa (Po polsku)

Współpraca międzynarodowa intensyfikuje rozwój kultury i nauki w uczestniczących w niej krajach. Prawidłowość ta znalazła również odbicie w jakości i liczbie publikacji z dziedziny paleografii w Europie Środkowej podczas półwiecza, które upłynęło od założenia międzynarodowej platformy wymiany doświadczeń badaczy pisma średniowiecznego – *Comité International de Paléographie Latine* (1953). Wysiłki mające na celu rozwój badań naukowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej znajdują wydatne wsparcie w projektach fundacji *Civic Education Project*, która wspomaga budowanie sieci akademickich w tym regionie. W ramach tej działalności uległa również intensyfikacji współpraca czeskich i słowackich badaczy, którzy poświęcają uwagę średniowiecznemu pismu, dokumentom oraz zabytkom epigraficznym. Podczas pierwszego spotkania, odbytego w Pradze w 2002 r., została powołana do życia sieć akademicka pod nazwą *Latin Paleography Network – Central and Eastern Europe* (w skrócie: *LPN*)¹.

Już w trakcie dyskusji na tym pierwszym spotkaniu ujawniła się potrzeba stworzenia przynajmniej podstawowego wielojęzycznego słownika terminologii paleograficznej, który umożliwiłby lepsze rozumienie oraz ułatwił recepcję różnojęzycznej literatury fachowej. Na kolejnym spotkaniu (2003, Bratysława), które zgromadziło naukowców z Austrii, Czech, Niemiec, Polski, Rosji, Słowacji i Węgier, podjęta więc została sprawa kształtu takiego słownika, uzgodniona lista około setki terminów, a także koniecznych ilustracji. Po kolejnej konferencji (2004, Teplá) prace nad słownikiem zostały na pewien czas przerwane, by zostać intensywnie podjęte na nowo w roku 2007. Dorobek czterech spotkań uzyskał ostateczną postać na konferencji w Bratysławie, odbytej w dniach 3–5 kwietnia 2008 r.

LPN postawiła sobie za cel przygotowanie słownika podstawowych pojęć używanych przy opisywaniu pisma łacińskiego. Mimo specyfiki istniejących już określeń w poszczególnych językach (nazwy stylów pisma, ich

1 History of Written Culture in the Carpatho–Danubian Region I, ed. Hana PÁTKOVÁ – Pavel SPUNAR – Juraj ŠEDIVÝ, Vydavateľstvo Chronos: Bratislava – Praha 2003.

rodzajów i typów) ujawniła się potrzeba stworzenia terminologii „międzynarodowej” dla regionu. Jako istotne dla powstającej terminologii uznano określenia dotyczące morfologii pisma (rodzaje pisma, kształt liter i inne elementy pisma). Postanowiono uwzględnić tylko niezbędne terminy fachowe zapożyczone od historyków sztuki (określenia opisujące wystrój rękopisów i dyplomów) lub kodykologów. Ponieważ grono autorów złożone było z przedstawicieli różnorodnych specjalizacji fachowych postanowiono, że słownik obejmie nie tylko terminologię paleograficzną lecz także epigraficzną. Ograniczenia czasowe projektu spowodowały, że skupiono się na materiałach średniowiecznych, niewiele uwagi poświęcając pismu starszemu i nowożytnemu; oczywiście kapitała i pismo uncjalne musiały zostać uwzględnione.

Uczestnicy LPN postawili sobie skromne cele i zrezygnowali z pełnego uzgadniania terminologii fachowej. Uznano, że słownik powinien dawać podstawową orientację w terminologii fachowej poszczególnych języków regionu. Uczestnicy zdawali sobie sprawę z faktu, że w niektórych językach nie ma odpowiadających sobie terminów – zjawisko to znalazło odbicie w ostatecznej formie słownika. Jako język wiodący – „lingua franca” wszystkich uczestników – uzgodniono przyjąć niemiecki i do uzgodnień dokonanych w tym języku dopracowywano terminy czeskie, polskie, rosyjskie, słowackie i węgierskie. Już podczas pierwszych rozmów dopuszczano możliwość dołączenia dalszych wersji językowych. Już w 2004 r. uzgodniona została w Paryżu współpraca z Denisem Muzerelle i Markiem Smithem. Jednak słownik został przygotowany głównie przez kolegów z regionu Europy Środkowej i Wschodniej (Chorwacja, Litwa, Rumunia, Słowenia). Starano się również, by koledzy, którzy nie brali bezpośrednio udziału w pracach przynajmniej byli o nim powiadomieni. Dzięki temu na krótko przed zamknięciem prac nad słownikiem udało się dołączyć jeszcze wersję litewską. Grono autorów oraz redaktorzy mają nadzieję, że drugie wydanie naszego słownika będzie nie tylko poprawione lecz także poszerzone o inne języki Europy Środkowej i Wschodniej.

Wśród autorów przeważał pogląd, że tworzony słownik powinien mieć charakter prosty; pojęciu powinna towarzyszyć tylko ilustracja, a nie rozbudowane wyjaśnienia. Taka forma jest wygodniejsza dla specjalistów

i umożliwia szybką orientację. Z drugiej strony jednak taka forma słownika ogranicza jego użyteczność w pracy dydaktycznej na uniwersytetach. Pierwotnie zamierzano posłużyć się specjalnie wykonanymi rysunkami jako ilustracjami (tak jak to zrobiono w przypadku austriacko-niemieckiego słownika terminów epigraficznych²); później przeważał pogląd, iż materiały ilustracyjne należy wyszukiwać w rękopisach lub wydaniach albumowych. Okazało się także, iż nie w każdym przypadku możliwe było (lub konieczne) opatrzenie danego terminu dwoma ilustracjami z różnych epok. Z uwagi na fakt, że ilustracje dotyczą fragmentarycznych przykładów wyrwanych z ich kontekstu zrezygnowano również ze zwyczajowej praktyki dołączenia spisu ilustracji.

W przygotowaniu poszczególnych wersji językowych wzięli udział (oczywiście w różnym zakresie) następujący specjaliści (języki i nazwiska autorów podane w kolejności alfabetycznej):

Czechy: Dalibor Havel, Hana Pátková, Jiří Roháček, Pavel Spunar,

Litwa: Rūta Čapaitė

Niemcy: Franz A. Bornschlegel, Renate Kohn, Helmut Reimitz, Martin Roland, Herrad Spilling, Winfried Stelzer, Andreas Zajic,

Polska: Jerzy Kaliszuk, Edward Potkowski, Jacek Soszyński,

Rosja: Oljga Bleskina, Ljudmila Kiseleva,

Słowacja: Miroslav Čovan, Juraj Gembický, Richard Marsina, Juraj Šedivý,

Węgry: Edit Madás, László Veszprémy, Zoltán Várady, András Vizkelety.

Powstanie słownika było możliwe dzięki wsparciu instytucji, z których wywodzi się grono członków *LPN*, a które w wielu wypadkach działają w ramach przyznanych im skromnych środków finansowych. Niemal wszystkie instytucje rodzime (uniwersytety, akademie nauk, biblioteki i archiwa) wspólnie przyłożyły się do zorganizowania wspomnianych wyżej czterech oficjalnych spotkań naukowych. Całość przedsięwzięcia nie byłaby jednak możliwa bez hojnego wsparcia fundacji *Civic Education Project* (New Haven, USA) oraz *Maison des Sciences de l'Homme* (Paryż,

2 Deutsche Inschriften. Terminologie zur Schriftbeschreibung erarbeitet von den Mitarbeitern der Inschriftenkommission der Akademien der Wissenschaften in Berlin ... Wien, Reichert Verlag: Wiesbaden 1999.

Francja), a także *Institut für Mittelalterforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Wiedeń, Austria). Wszystkim należą się serdeczne podziękowania.

Prezentowany słownik jest wynikiem długich dyskusji przeprowadzonych w relatywnie niewielkim gronie specjalistów paleografów i epigrafików wywodzących się z krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Przedstawione propozycje terminologiczne nie stanowią ostatecznych norm lecz są przyczynkiem do usprawnienia wielostronnej wymiany i zrozumienia. Autorzy wyrażają nadzieję, że drukowane wydanie słownika stanie się pomocą w poszerzaniu międzynarodowych dyskusji naukowych oraz, że owe dyskusje ze swej strony przyczynią się do ulepszenia i poszerzenia drugiego wydania naszego słownika.

W imieniu zespołu autorów wydawcy

Előszó (Magyarul)

Egy nemzetközi együttműködés általában jó hatással van a benne részt vevő országok kulturális és tudományos életére. Ezt bizonyítják azok a színvonalas közép-európai paleográfiai tanulmányok is, melyek 1953 után, a latin paleográfia nemzetközi fóruma, a *Comité International de Paléographie Latine* megalapítását követően láttak napvilágot. A *Civic Education Project* Alapítvány közép- és kelet-európai országok tudományos aktivitását kívánta ösztönözni azzal, hogy több, a térséget átfogó kutatási programot is támogatott. Ennek keretében élénkültek fel – cseh és szlovák kezdeményezésre – a középkori kéziratok, oklevelek és feliratok kutatásával foglalkozó szakemberek közti kapcsolatok is. Első tudományos találkozásukra 2002-ben Prágában került sor, és ekkor jött létre a *Latin Palaeography Network – Central and Eastern Europe* (rövidítve *LPN*) címet viselő szervezett kutatási együttműködés¹.

Már a prágai találkozón felmerült, hogy szükség lenne egy többnyelvű szakszótárra, mely segíthetné a kölcsönös megértést és a szakirodalom átvételét. A következő konferencia Pozsonyban volt 2003-ban, ekkor a cseh, lengyel, magyar, német, orosz, osztrák és szlovák résztvevők már a terminológiai szótár formáját, a felveendő szakkifejezések listáját és a lehetséges illusztrációkat beszélték meg. A 2004-es teplái találkozó után az előkészületi munkák kissé alábbhagytak, s csak 2007-ben vettek ismét nagyobb lendületet. Az anyag az *LPN* negyedik tudományos megbeszélésén öltött végleges formát, 2008. április 3. és 5. között Pozsonyban.

Az *LPN* célja egy olyan paleográfiai alapfogalmakat tartalmazó szótár összeállítása volt, melyet a latin írás tudományos leírásánál használni lehet. Tekintettel a nemzeti nómenklatúrák hagyományos eltéréseire (pl. az írástípusok, írásfajták stb. megnevezésében), egy teljes, az egész régióra érvényes „nemzetközi” nómenklatúra létrehozása természetesen nem lett volna megvalósítható. A jelen szótár csak azokat a terminusokat tartalmazza, melyek az írás külső megjelenésére vonatkoznak (az írás jel-

1 Lásd: *History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region I*, ed. Hana PÁTKOVÁ – Pavel SPUNAR – Juraj ŠEDIVÝ, Chronos Verlag: Bratislava–Praha 2003. .

lege, a betűk formái, az írás egyéb elemei). A kodikológiai terminusok vagy a kéziratok, oklevelek díszítését leíró művészettörténeti szakkifejezések közül csak az írás szempontjából valóban nélkülözhetetlenek kaptak benne helyet. A munkacsoport összetételéből következően viszont a szerzők azon kívánsága, hogy a szótárban ne csak a paleográfiai, hanem az epigráfiai alapfogalmak is szerepeljenek. Ami az időhatárokat illeti, a szótár a középkori írásokra koncentrál, s csak ritkán tér ki korábbi vagy későbbi írásokra; a kapitális és az unciális természetesen benne van.

A munkacsoport tagjai, mint említettük, nem akartak túlságosan nagy célt kitűzni, vagyis a tervezett szótárral a szakterület teljességét átfogni. A jelen vokabulárium elsősorban tájékoztatni kíván a régió különböző nyelveiben használt szakkifejezésekről. Az is előfordul, hogy néhány nyelvből hiányzik egy adott szakszó, ilyenkor ez a szótárból is hiányzik. A viszonyítási alap – a lingua franca – a német lett, s a hozzá rendelő nyelvek a cseh, a lengyel, a magyar, az orosz és a szlovák. Már az első találkozáson felmerült azonban, hogy további nyelveket is fel lehetne venni. Denis Muserelle-lel és Marc Smith-szel 2004-ben Párizsban megegyezés született az együttműködésről. Elsősorban közép- és kelet-európai kollégák (Horvátország, Litvánia, Románia, Szlovénia) kapcsolódtak be a további előkészítésbe, illetve kaptak bővebb információt a munkálatokról. Így sikerült röviddel a kézirat leadása előtt a litván verziót még bedolgozni. A szótár szerzői és kiadói remélik, hogy egy második, javított és bővített kiadás a régió újabb nyelveit vonhatja majd be.

A szerzők az egyszerű szótár-forma mellett döntöttek, melyben a képeket csak egy-egy fogalom (terminus technicus) kíséri, s nem kimerítő magyarázat. Ez a forma felel meg leginkább a szakemberek igényeinek, s ez teszi lehetővé a gyors tájékozódást. Az egyetemi oktatásban való használhatóságát viszont talán egy kicsit korlátozza. A korábbi elképzelés az volt, hogy csak rajzolt illusztrációk legyenek (mint a német-osztrák epigráfiai terminológiai szótárban²), s csak később győzött az a vélemény, hogy az

2 Deutsche Inschriften. Terminologie zur Schriftbeschreibung erarbeitet von den Mitarbeitern der Inschriftenkommission der Akademien der Wissenschaften in Berlin ... Wien, Reichert Verlag: Wiesbaden 1999.

illusztrációk eredeti írásokról készüljenek. Az azonban nem minden terminus esetében volt lehetséges vagy szükséges, hogy különböző korokból származó két kép szerepeljen mellette. Mivel az illusztrációs példák csak a kontextusból kiemelt apró részletek, a kiadók lemondtak arról az egyébként fontos gyakorlatról, hogy az illusztrációk eredetét feltüntessék.

Az egyes nyelvi változatok előkészítésében a következő szakemberek vettek részt különböző intenzitással (a nyelvek és a szerzők ábécé rendjében):
Cseh: Dalibor Havel, Hana Pátková, Jiří Roháček, Pavel Spunar,
Lengyel: Jerzy Kaliszuk, Edward Potkowski, Jacek Soszyński,
Litván: Rūta Čapaitė,
Magyar: Edit Madas, László Veszprémy, Zoltán Várady, András Vizkelety,
Német: Franz A. Bornschlegel, Renate Kohn, Helmut Reimitz, Martin Roland, Herrad Spilling, Winfried Stelzer, Andreas Zajic,
Orosz: Oljga Bleskina, Ljudmila Kiseleva,
Szlovák: Miroslav Čovan, Juraj Gembický, Richard Marsina, Juraj Šedivý.

A szótár létrejöttét a térség gyakran szűkös anyagiakkal rendelkező tudományos intézményeinek támogatása tette lehetővé, ahol a *Latin Palaeography Network* tagjai egyébként dolgoznak. Szinte minden nemzeti intézmény (egyetem, akadémia, könyvtár és levéltár) hozzájárult az LPN négy hivatalos találkozásának sikeréhez. Az egész vállalkozás nem jöhetett volna létre azonban a *Civic Education Project* Alapítvány (New Haven, USA), a *Maison des Sciences de l'Homme* (Paris) és az *Institut für Mittelalterforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Wien) nagylelkű támogatása nélkül.

Az elkészült vokabulárium közép- és kelet-európai paleográfusok és epigráfusok egy kisebb csoportjának többszöri megbeszélése során született meg. Természetesen nem jelent végleges normát, hanem a kölcsönös megértés eszköze kíván lenni. Reméljük azonban, hogy a nyomtatott forma egy szélesebb nemzetközi megbeszélés tárgya lesz majd, mely egy következő, javított, bővített kiadáshoz vezet majd.

A szerzők nevében a kiadók

Įvadas (Lietuvių kalba)

Tarptautinis bendradarbiavimas yra svarbus akstinas kultūros ir mokslų plėtrai atskirose valstybėse. Tai rodo per penkis dešimtmečius po tarptautinės lotyniškosios paleografijos organizacijos *Comité International de Paléographie Latine* (1953) įkūrimo Vidurio Europoje parengtų paleografinių publikacijų kokybė ir skaičius. Siekdamas suaktyvinti mokslinę veiklą Vidurio ir Rytų Europos šalyse, *Civic Education Project* fondas parėmė akademinį tinklą kūrimą šiame regione. Projekte dalyvaujančių čekų ir slovakų iniciatyva suaktyvėjo kontaktai tarp viduramžių rankraščių, dokumentus ir įrašus tiriančių paleografų ir kitų specialistų. Per pirmąjį susitikimą 2002 metais Prahoje jie įkūrė akademinį *Latin Palaeography Network – Central and East Europe* (sutrumpintai *LPN*)¹ tinklą.

Jau per pirmąjį susitikimą (surengtą 2002 m. Prahoje) vykusiose diskusijose išryškėjo būtinybė parengti bent paprastą daugiakalbį specialybės terminų žodyną, kuris palengvintų savitarpio supratimą ir dalykinės literatūros recepciją. Kitame susitikime (įvyko 2003 m. Bratislavoje) dalyviai iš Vokietijos, Lenkijos, Austrijos, Rusijos, Slovakijos, Čekijos ir Vengrijos jau diskutavo dėl žodyno pobūdžio, aptarė maždaug šimtą terminų ir iliustracijų. Susitikime Teple (2004) buvo nustatytos žodyno parengimo gairės kuriam laikui buvo nutrukę ir tik 2007 metais vėl imtasi intensyvios veiklos. Galutinį pavidalą medžiaga įgavo 2008 m. balandžio 3–5 d. Bratislavoje įvykusiame ketvirtame *LPN* susitikime.

LPN tikslas buvo parengti pagrindinių terminų, vartojamų aprašant lotyniškąjį raštą, žodyną. Turint omenyje vis dar egzistuojančių nacionalinių nomenklatūrų (rašto tipų, jų atmainų ir variantų įvardijimą) specifiką, buvo atsisakyta užmojo sukurti „tarptautinę“ regiono

1 Pirmųjų dviejų darbinių susitikimų pranešimai publikuoti rinkinyje: *History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region I*, ed. Hana PÁTKOVÁ – Pavel ŠPURNAR – Juraj ŠEDIVÝ, Verlag Chronos: Bratislava – Praha 2003. Pirminis ir geografiškai ne visai teisingas tinklo pavadinimas buvo *Latin Paleography Network – Central and Central East Europe*.

nomenklatūrą. Ruošiamam žodynui kaip svarbūs pasirinkti tik rašto morfologiją (rašto pobūdį, raides ir kitus rašto elementus) nusakantys terminai. Į specifines daugiau meno istorijoje (aprašant knygų arba dokumentų apipavidalinimą) arba kodikologijoje vartojamas sąvokas turėjo būti atsižvelgiama tik būtiniausiai atvejais. Įvertinę darbo grupės sudėtį, autoriai norėjo aprėpti ne tik pagrindinius paleografijos, bet ir epigrafijos terminus. Chronologiškai norėta koncentruotis į viduramžių, o mažiau į senesnius ir naujesnius rašto tipus; suprantama kapitalinis ir uncialinis raštai turėji būti įtraukti.

Darbo grupės dalyviai nekėlė sau pernelyg didelių tikslų, tad nenumatė parengti išbaigtą specialybės terminiją. Žodynas visų pirma turi padėti orientuotis specialybės terminijoje dabartinėmis regiono kalbomis. Rengiant žodyną susidurta su problema, kad kai kuriose kalbose nėra atitinkamų tam tikriems terminams. Tai atsispindi ir žodyne. „Lingua franca“ pasirinkta vokiečių kalba. Iš pradžių tvarkyti terminai lenkų, rusų, slovakų, čekų ir vengrų kalbomis. Jau per pirmuosius pokalbius svarstyta galimybė įtraukti ir kitas kalbas. 2004 metais buvo susitarta bendradarbiauti su Denis Muzerell'iu ir Marcu Smithu. Kolegos iš Vidurio ir Rytų Europos (Kroatijos, Lietuvos, Rumunijos, Slovėnijos) dalyvavo rengiant žodyną arba bent jau buvo apie tai informuoti. Todėl rankraštis prieš pat atidavimą gali būti papildytas lietuviška terminija. Žodyno autoriai ir leidėjai tikisi, kad antrasis pataisytas ir veikiausiai papildytas žodyno leidimas apims ir daugiau mūsų regiono kalbų.

Autoriai pasirinko paprastą žodyno struktūrą, prie iliustracijų pateikiamas tik atitinkamas terminas (*terminus technicus*) be išsamaus paaiškinamo. Autorų pasirinktas pateikimo būdas labiau tinka specialistams, leidžia greičiau orientuotis, bet, deja, riboja žodyno panaudojimą didaktiniais tikslais ir plačiajam skaitytojų ratui. Iš pradžių ketinta visas iliustracijas nupiešti (kaip tai padaryta vokiečių-austrų epigrafijos terminų žodyne)², vėliau apsispręsta pavyzdžius imti iš šaltinių arba faksimilių. Ne prie kiek-

2 Deutsche Inschriften. Terminologie zur Schriftbeschreibung erarbeitet von den Mitarbeitern der Inschriftenkommission der Akademien der Wissenschaften in Berlin ... Wien, Reichert Verlag: Wiesbaden 1999.

vieno termino buvo įmanoma ar reikalinga pateikti po dvi iliustracijas iš skirtingų epochų. Atsižvelgiant į tai, kad dažnai iliustracijoms iš šaltinių paimti tik maži rašto ar pavieniai raidžių elementai, leidėjai atsisakė pateikti įprastą iliustracijų aprašą.

Rengiant terminus atskiomis kalbomis (įvairiu intensyvumu) dirbo šie specialistai (kalbos ir autoriai surašyti albėcėlės tvarka):

- čekų: Dalibor Havel, Hana Pátková, Jiří Roháček, Pavel Spunar;
- lenkų: Jerzy Kaliszuk, Edward Potkowski, Jacek Soszyński;
- lietuvių: Rūta Čapaitė;
- rusų: Olga Bleskina, Ljudmila Kiseleva;
- slovakų: Miroslav Čovan, Juraj Gembický, Richard Marsina, Juraj Šedivý;
- vengrų: Edit Madás, László Veszprémy;
- vokiečių: Franz A. Bornschlegel, Meinhard Brunner, Renate Kohn, Helmut Reimitz, Martin Roland, Herrad Spilling, Winfried Stelzer, Andreas Zajic.

Atsirasti žodynui leido dažnai skurdaus biudžeto regionų, iš kurių yra kilę Latin Paleography Network nariai, institucijų parama. Beveik visos šalies institucijos (universitetai, akademijos, bibliotekos, archyvai) prisidėjo prie to, kad įvyktų keturi oficialūs LPN susitikimai. Tačiau visas projektas negalėjo būti realizuotas be dosnios *Civic Education Project* (Nju Havenas, JAV) ir *Maison des Sciences de l'Homme* (Paryžius, Prancūzija) fondų, taip pat *Instituts für Mittelalterforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Viena, Austrija) pagalbos. Jiems nuoširdžiai dėkojame.

Šis žodynas yra ilgai trukusių diskusijų, kurios vyko gana siaurame Vidurio ir Rytų Europos paleografų ir epigrafų rate, bendravimo rezultatas. Tai yra mažiau negu buvo užsibrėžta, veikiau tai paskata geresniam savitarpio supratimui. Galima tikėtis, kad išspausdintas žodynas pravers platesnėje tarptautinėje diskusijoje, kuri savo ruožtu gali būti naudinga rengiant antrąjį pataisytą ir papildytą žodyno leidimą.

Leidėjai autorių kolektyvo vardu

Предисловие (По русски)

Международное сотрудничество – это движущая сила в развитии культуры и науки во всех странах, что стало заметно по публикациям в области палеографии после создания в 1953 г Международного Комитета Латинской Палеографии. С целью улучшения научной деятельности в странах Центральной и Восточной Европы был утвержден проект «*Civic Education Project*», объединяющий деятельность ряда академических учреждений. В рамках этой деятельности инициатива исходила от чехо-словацкой стороны, организовавшей контакты со специалистами-палеографами и теми, кто исследует средневековые книги и документы. В 2002 году в Праге было создано объединение *Latin Palaography Network – Central and Eastern Europe (LPN)* .

Уже на первой встрече в Праге в 2002 г. в дискуссии выявилась потребность в многоязычном словаре специальных терминов для взаимного понимания и правильного восприятия специальной литературы. В 2003 г. в Братиславе ученые из Австрии, Венгрии, Германии, Польши, России, Словакии и Чешской республики обсуждали первую сотню списка терминов будущего словаря, определяли сроки и иллюстрации. После встречи в Тепла в 2004 г. работа над словарем прервалась, а в 2007 возобновилась с бóльшей интенсивностью. Итоги работы были подведены 3–5 апреля 2008 г. в Братиславе на встрече LPN¹.

Была поставлена задача подготовить краткий словарь основных понятий, используемых в письме, исходя из существующей специфики «национальных» названий, применительно к письму и его типам, а также необходимо было выработать «международную» терминологию. Для краткого словаря важно указать термины типов письма, форм букв и их составных элементов. Термины, которые

1 History of Written Culture in the Carpatho-Danubian Region I, ed. Hana PÁTKOVÁ – Pavel SPUNAR – Juraj ŠEDIVÝ, Vydavateľstvo Chronos: Bratislava – Praha 2003.

использовались прежде в истории искусств и кодикологии, при составлении краткого словаря могут быть использованы очень ограниченно. Ряд авторов в процессе обсуждения выразили желание включить понятия не только палеографические, но и эпиграфические. Авторы обращают главное внимание на термины эпохи средневековья, но допускается использование таких терминов, как «капитальное» и «унциальное письмо».

Авторы словаря не ставили себе всеобъемлющих целей и отказались от детальной терминологии. Краткий словарь должен включать в себя прежде всего основные термины на языках всех авторов-участников. При формулировке ряда терминов наталкивались на отсутствие в некоторых языках идентичных названий, что оговаривается в словаре. В качестве основного языка, подробно «lingua franca» был избран немецкий язык, а затем присоединены: польский, русский, словацкий, чешский и венгерский языки. В самом начале обсуждения была установлена возможность включения и других языков. Сотрудничество с Дени Мюзереллем и Марком Смитом установилось еще в 2004 г. в Париже. Коллеги из Центральной и Восточной Европы (Литвы, Румынии, Словении, Хорватии) принимали участие в подготовке словаря или по крайней мере информировались о состоянии дел. Так незадолго до завершения работы над рукописью была введена литовская версия. Авторы и издатели словаря надеются, что второе издание, улучшенное и дополненное будет включать термины и на других языках нашего региона.

Авторы выбрали простую форму словаря, в которую включены иллюстрации только к основным понятиям. Избранная форма способствует быстрой ориентации. С другой стороны использование такой формы в университетском обучении вероятно, недостаточно. Первоначальное было намерение полностью иллюстрировать все термины (как это сделано в немецко-австрийском словаре

эпиграфических терминов²), позднее было решено иллюстрировать термины воспроизведениями, извлеченными из оригиналов или специально изготовленными. Не всегда возможно давать к одному термину две иллюстрации для разных эпох.

В подготовке Краткого словаря участвовали следующие специалисты:

- из Германии: Франц А. Борншлегель, Ренат Кон, Хельмут Раймитц, Мартин Роланд, Херрад Шпиллинг, Винфрид Штельцер, Андреас Цайис;
- из Венгрии: Эдит Мадаш, Ласло Веспреми, Золтан Варады, Андраш Визкелеты;
- из Литвы: Рута Чапайте;
- из Польши: Ержи Калишук, Эдвард Патковский, Яцек Сошиньский;
- из России: Ольга Блескина, Людмила Киселева;
- из Словакии: Мирослав Чован, Юрай Гембицкий, Рихард Марсина, Юрай Шедиви;
- из Чехии: Далибор Гавел, Хана Паткова, Иржи Рохачек, Павел Спунар.

Появление словаря обязано поддержке учреждений, в которых работают члены LPN. Почти все учреждения (университеты, академии, библиотеки, архивы) содействовали результативности всех четырех встреч. Весь проект не смог бы осуществиться без обширной помощи «Civic Education Project» (New Haven, USA), и «Maison des Sciences de l'Homme» (Paris, Frankreich), а также Института исследования средневековья Австрийской Академии наук (Вена, Австрия), за что всем наша огромная благодарность.

Этот словарь – результат длительной работы и обсуждения небольшой группы специалистов по палеографии и эпиграфике

² Deutsche Inschriften. Terminologie zur Schriftbeschreibung erarbeitet von den Mitarbeitern der Inschriftenkommission der Akademien der Wissenschaften in Berlin ... Wien, Reichert Verlag: Wiesbaden 1999.

Центральной и Восточной Европы. Но это важный вклад для лучшего взаимопонимания специалистов этой области. Мы надеемся, что издание этого словаря окажет помощь специалистам и привлечет внимание для широкого международного обсуждения, что будет способствовать улучшенному второму изданию.

От имени авторского коллектива издатели

VOCABULARIUM

1.

Schriftspiegel /Schriftraum.

Písmové zrcadlo.

Písmové zrkadlo.

Zwierciadło strony / lustro strony.

Írástükör.

Rašto laukas / plotas

Текстовое поле (верхнее поле, боковые поля, нижнее поле)

1.1.

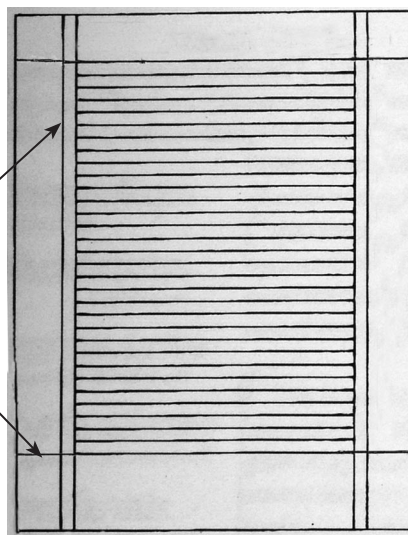
- (DE) Liniierung
- (CZ) linování
- (SK) linkovanie
- (PL) liniowanie
- (HU) vonalazás
- (LV) suliniavimas
- (RU) разлиновка

1.1.1.

- (DE) Begrenzungslinien
- (CZ) ohraničující linky
- (SK) ohraničujúce linkovanie
- (PL) linie marginesowe
- (HU) keretvonalak
- (LV) paraštēs ir eilutēs linijas
- (RU) ограничительные линии

1.1.1.1

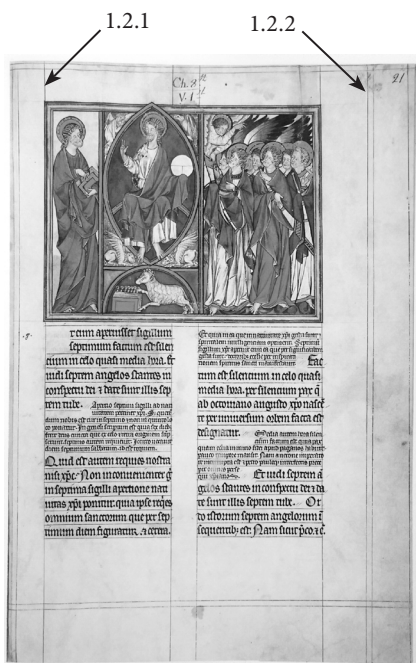
- (DE) – vertikale
- (CZ) – vertikální
- (SK) – vertikálne ohraničujúce linky
- (PL) – pionowe
- (HU) – függőleges
- (LV) – vertikālosios
- (RU) – вертикальные

1.1.1.2

- (DE) – horizontale
- (CZ) – horizontální
- (SK) – horizontálne ohraničujúce linky
- (PL) – poziome
- (HU) – vízszintes
- (LV) – horizontālosios
- (RU) – горизонтальные

1.2

1.2.1

- (DE) einfache Linie
- (CZ) jednoduchá linka
- (SK) jednoduchá linka
- (PL) linia pojedyncza szimpla
- (HU) vonal
- (LV) vienguba linija
- (RU) одна линия

1.2.2

- (DE) doppelte Linie
- (CZ) dvojitá linka
- (SK) dvojitá linka
- (PL) linia podwójna dupla
- (HU) kettős vonal
- (LV) dviguba linija
- (RU) двойная горизонтальная линия

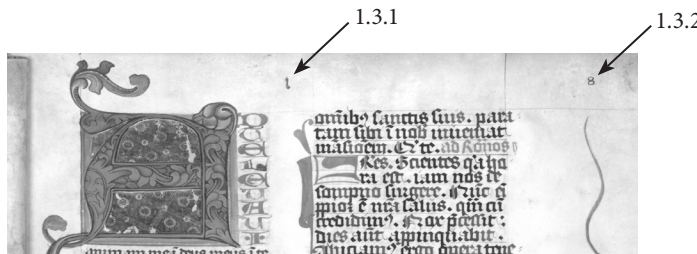
1.3

1.3.1

- (DE) Foliiierung
- (CZ) foliace
- (SK) foliácia
- (PL) foliacja
- (HU) levélszámzás
- (LV) lapu numeravimas / foliacija
- (RU) фолиация

1.3.2

- (DE) Paginierung
- (CZ) paginace
- (SK) paginácia
- (PL) paginacja
- (HU) lapszámzás
- (LV) puslapiu numeravimas / paginacija
- (RU) пагинация

2.

Text auf der Seite.

Text na stránce.

Text na strane.

Układ tekstu na stronie.

Szöveghelyezés a lapon.

Teksto išdėstymas lape / puslapyje.

Текст на странице.

2.1

(DE) Schriftblock

(CZ) v bloku

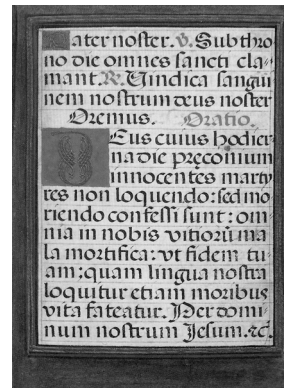
(SK) v bloku

(PL) w jednej kolumnie

(HU) írástükör: egy kolumnás

(LV) vienu stulpeliu

(RU) в одну колонку

2.1.1

(DE) eingerückt von links / von rechts

(CZ) v bloku s odsazením vlevo / vpravo

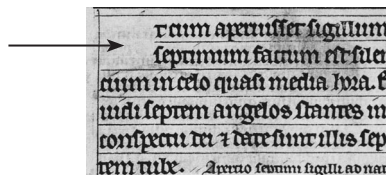
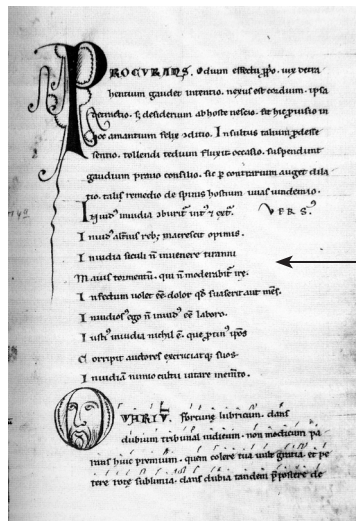
(SK) v bloku s odsadeniami vľavo / vpravo

(PL) wcięta od lewej / od prawej

(HU) balra / jobbra beljebb húzott

(LV) stulpeliu su įtrauka iš kairės / dešinės

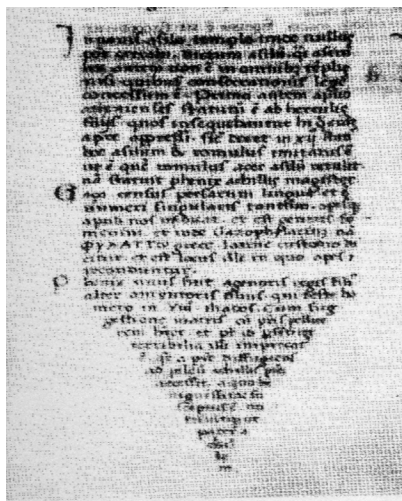
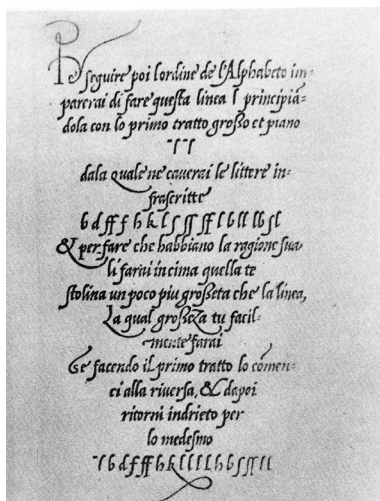
(RU) в одну колонку с отступом влево / вправо

2.1.2

- (DE) zentriert / gestaffelt
zentriert
- (CZ) centrovaný /
dostředný centrovaný
- (SK) centrovaný blok

- (PL) obustronnie wcięta
- (HU) középre helyezett
- (LV) centruotu / ašiniu
stulpeliu su įtraukomis
iš abiejų pusių
- (RU) в центр

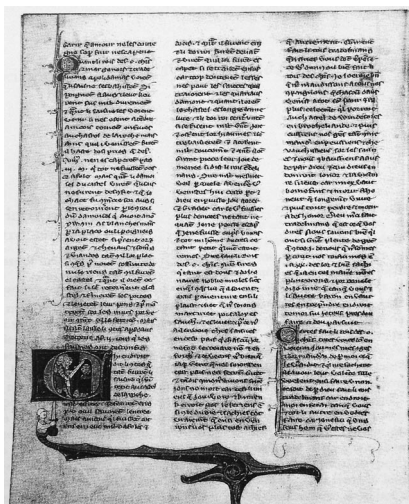
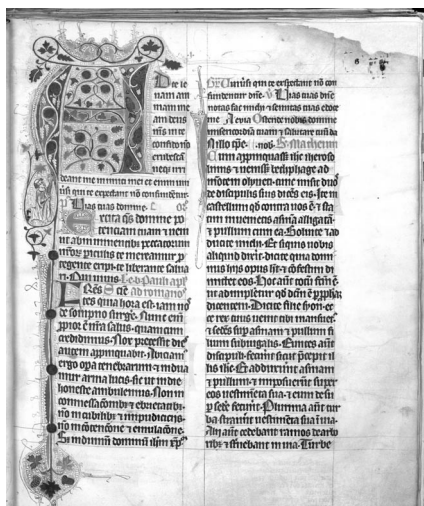
2.1.3

- (DE) in Form eines Dreiecks
- (CZ) stupňovitě se zužující, rozšiřující
- (SK) centrovaný blok stupňovito sa zužujúci
- (PL) kolumna trójkątnie zaczęta / zakończona
- (HU) háromszög alakúra formált
- (LV) stulpeliu su trikampio formos viršumi / apačia; stulpeliu su trikampišku viršumi / apačia
- (RU) равномерное сужение текста того поля с двух сторон

2.2

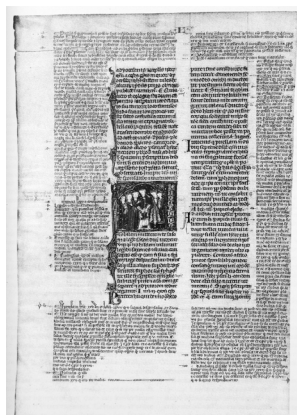
- (DE) in (zwei / drei) Spalten
- (CZ) ve (dvou / třech) sloupcích
- (SK) v (dvoch / troch) stĺpcoch

- (PL) w (2 / 3) kolumnach
- (HU) írástűkőr: (2 / 3) kolumnás
- (LV) diviem (3) stulpeļaiis
- (RU) текст в (2 / 3) колонках

2.3

- (DE) Text mit Kommentar
- (CZ) text s komentářem
- (SK) text s komentárom
- (PL) tekst z komentarzem
- (HU) szöveg kommentárral
- (LV) tekstas su komentāraīs
- (RU) текст с комментариями

2.3.1

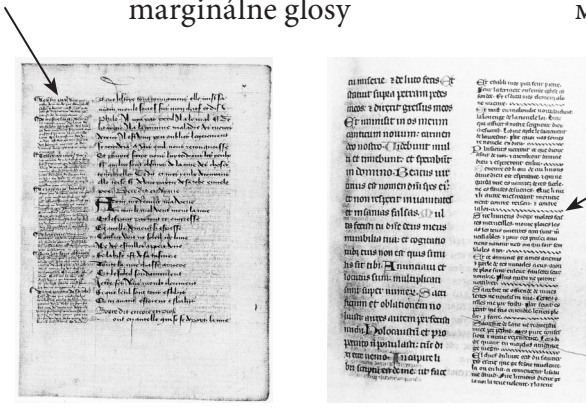
- (DE) Kommentar umrahmt den Text
- (CZ) komentář obklopuje text
- (SK) komentár obklopuje text
- (PL) komentarz wokół tekstu
- (HU) kommentár katéna-formában

- (LV) komentārai išdēstyti aplink tekstā
- (RU) комментарии вокруг текста

2.3.2

- (DE) Kommentarspalten an den Rändern
- (CZ) komentář na okrajích
- (SK) stĺpec glos na okraji / marginálne glosy

- (PL) —
- (HU) kommentár a margókon
- (LV) komentaru stulpelis parašēje
- (RU) комментарий колонка маргинальная

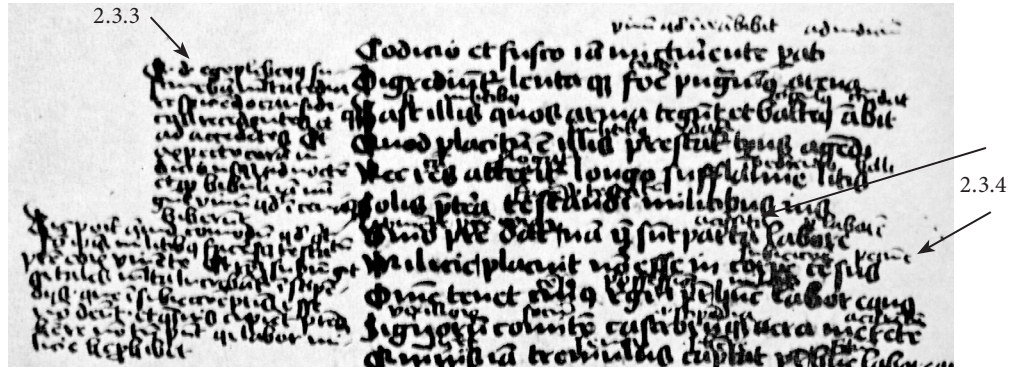

2.3.3

- (DE) Marginalglossen
- (CZ) marginální glosy
- (SK) marginálne glosy
- (PL) glosa marginalna
- (HU) lapszéli glosszák
- (LV) paaiškinimai / glosos parašēje
- (RU) ГЛОССЫ НА ПОЛЯХ

2.3.4

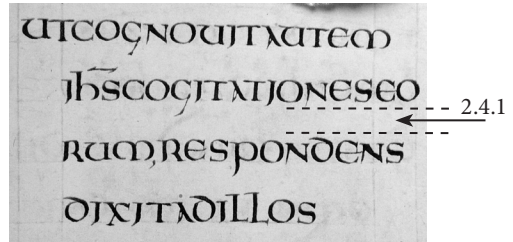
- (DE) Interlinearglossen
- (CZ) mezirádkové glosy
- (SK) medziriadkové glosy
- (PL) glosa interlinearna
- (HU) sorközi glosszák
- (LV) tarp eilučių išdēstyti paaiškinimai / glosos
- (RU) межстрочные глоссы

2.4

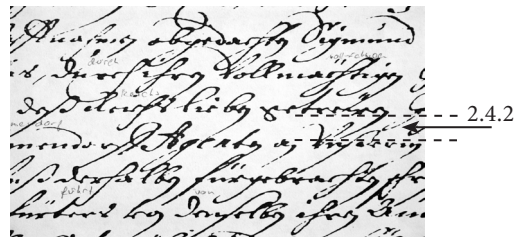
2.4.1

- (DE) Zeilenabstand
- (CZ) rozestupy mezi řádky
- (SK) medzery medzi riadkami
- (PL) interlinia
- (HU) sortávolság
- (LV) tarpas / erdvē tarp eilučių
- (RU) расстояние между строками

2.4.2

- (DE) Zeilenüberschneidung / Zeilenverschränkung
- (CZ) prolínání řádků
- (SK) prekrývanie riadkov
- (PL) nakładanie wierszy
- (HU) sorköz nélküli sorok
- (LV) susikertančiosios / susilie čiančiosios eilutės / neišlaikyta erdvė tarp eilučių
- (RU) строки без расстояния

3.

Schrift auf der Zeile.

Písmo na řádce.

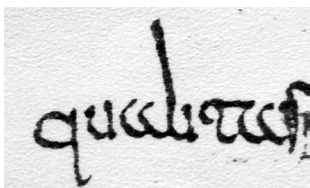
Písmo v riadku.

Pismo w wierszu.

Írás a soron.

Rašto išdėstymas eilutėje.

Буквы на строке.

3.1

3.1.1

(DE) rechtsläufig

(CZ) zleva doprava

(SK) (text) zľava doprava

(PL) od lewej do prawej

(HU) jobbra tartó írás

(LV) iš kairēs ī dešīņē

(RU) текст слева направо

3.1.2

(DE) linksläufig / retrograd

(CZ) zprava doleva

(SK) (text) sprava doľava

(PL) od prawej do lewej

(HU) balra tartó írás

(LV) iš dešīnēs ī kairē

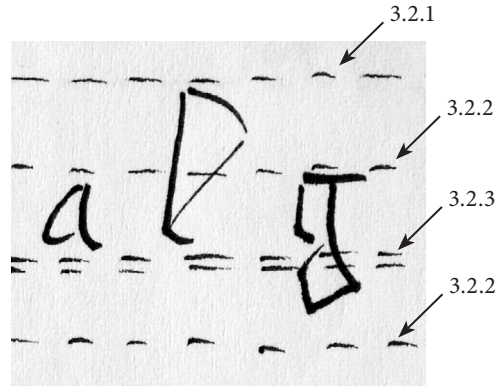
(RU) текст справа налево

3.2

3.2.1

- (DE) Grenze des Oberlängenbereiches
- (CZ) horní dotažnice / dotahovací linka
- (SK) horná linka
- (PL) linia górna skrajna
- (HU) felsőszármező határvonala
- (LV) eilutēs viršutinē / viršaus linija
- (RU) (мысленно проводимая) линия над верхними выносными

3.2.2

- (DE) Grenze des Mittellängenbereichs / G. des Mittelbandes
- (CZ) vrchní linka / horní linka
- (SK) vrchná linka
- (PL) linia podstawowa górna
- (HU) középmező határvonala
- (LV) eilutēs vidurinės juostos viršutinē linija / eilutēs vidurio juostos viršutinē linija
- (RU) верхняя линия над корпусом букв

3.2.3

- (DE) Grundlinie
- (CZ) základní linka
- (SK) základná linka
- (PL) linia podstawowa dolna
- (HU) alapvonal

- (LV) eilutēs vidurinēs juostos
apatinē linija / eilutēs vidu-
rio juostos apatinē linija /
eilutēs pagrindinē linija
(RU) строка

3.2.4

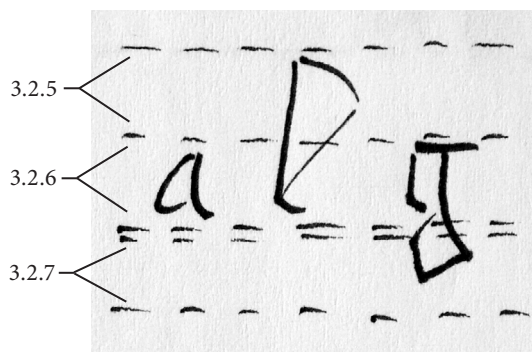
- (DE) Grenze des Unterlängenberei-
ches
(CZ) dolní dotažnice / dolní dota-
hovací linka
(SK) dolná linka
(PL) linia dolna skrajna
(HU) alsószármező határvonala
(LV) eilutēs apatinē / apačios linija
(RU) (мысленно проводимая)
ЛИНИЯ ПОД НИЖНИМИ ВЫНОС-
НЫМИ

3.2.5

- (DE) Oberlängenbereich
(CZ) horní prostor pro psaní /
horní pásmo
(SK) pásmo horných dĺžok
(PL) pas górny
(HU) felsőszármező
(LV) eilutēs viršutinē juosta/
eilutēs viršaus juosta
(RU) область верхних выносных

3.2.6

- (DE) Mittelband / Mittellängenbe-
reich
(CZ) střední prostor pro psaní /
střední pásmo
(SK) pásmo krátkych litier

- (PL) pas podstawowy
- (HU) középmező
- (LV) eilutēs vidurinė juosta /
eilutēs vidurio juosta
- (RU) область корпуса буквы

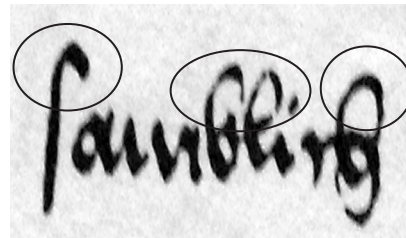
3.2.7

- (DE) Unterlängenbereich
- (CZ) dolní prostor pro psaní /
dolní pásmo
- (SK) pásmo dolných dĺžok
- (PL) pas dolny
- (HU) alsószármező
- (LV) eilutēs apatinē juosta / eilutēs
apačios juosta
- (RU) область нижних выносных

3.3

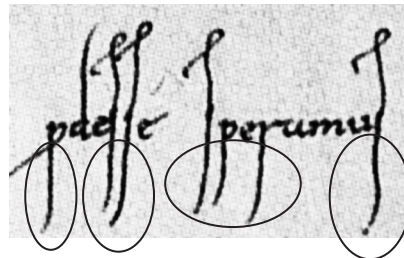
3.3.1

- (DE) Oberlängen
- (CZ) horní délky / horní dotažnice
- (SK) horné dĺžky
- (PL) laski górne
- (HU) felfelé nyúló szár
- (LV) iškeltinēs
- (RU) верхние выносные

3.3.2

- (DE) Unterlängen
- (CZ) dolní délky / dolní dotažnice
- (SK) dolné dĺžky
- (PL) laski dolne
- (HU) lefelé nyúló szár
- (LV) nuleistinēs
- (RU) нижние выносные

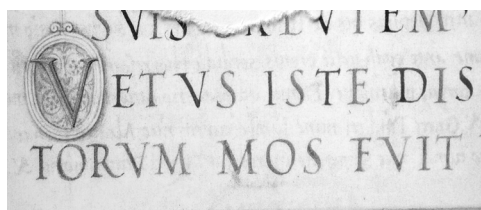
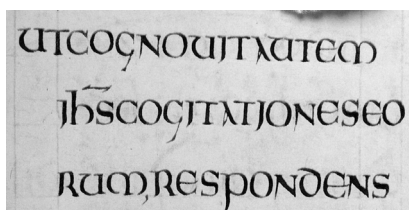
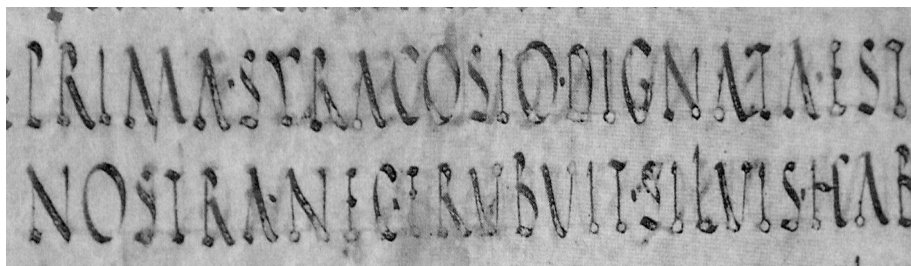

3.4

3.4.1

- (DE) Majuskel
- (CZ) majuskula
- (SK) majuskula
- (PL) majuskuła

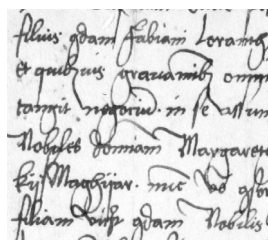
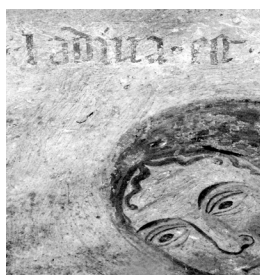
- (HU) majuszkula
- (LV) majuskulas / didžiosios
raidēs / raštas
- didžiosiomis raidēmīs
- (RU) маюскул

3.4.2

- (DE) Minuskel
- (CZ) minuskula
- (SK) minuskula
- (PL) minuskuła

- (HU) minuszkula
- (LV) minuskulas / mažosios
raidēs / raštas mažosiomis
raidēmīs
- (RU) минускул

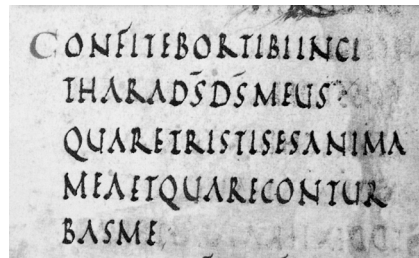

3.5

- (DE) Wortabstand / Wortsetzung
- (CZ) oddělování slov
- (SK) oddeľovanie slov
- (PL) podział słów
- (HU) írás tagolása
- (LV) žodžiu atskyrimas
- (RU) разделение текста на слова

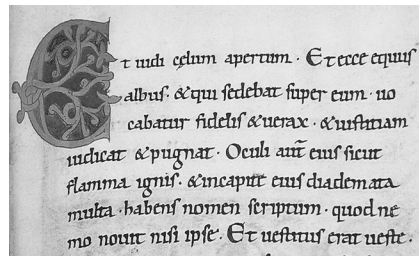
3.5.1

- (DE) Scriptura continua / indis tinct
- (CZ) scriptura continua
- (SK) spojité písmo / scriptura con tinua
- (PL) pismo ciągłe / scriptura con tinua
- (HU) scriptura continua / szóköz nélküli írás
- (LV) scriptura continua / ištisinis raštas / raštas neatskiriant žodžiu
- (RU) письмо без разделения на слова

3.5.2

- (DE) Scriptura disiuncta / distinct
- (CZ) scriptura disiuncta
- (SK) písmo s medzerami / scrip tura disiuncta
- (PL) pismo z podziałem na wyrazy / scriptura disiuncta
- (HU) scriptura disiuncta / szóköz zel tagolt írás
- (LV) scriptura disiuncta / raštas atskiriant žodžius

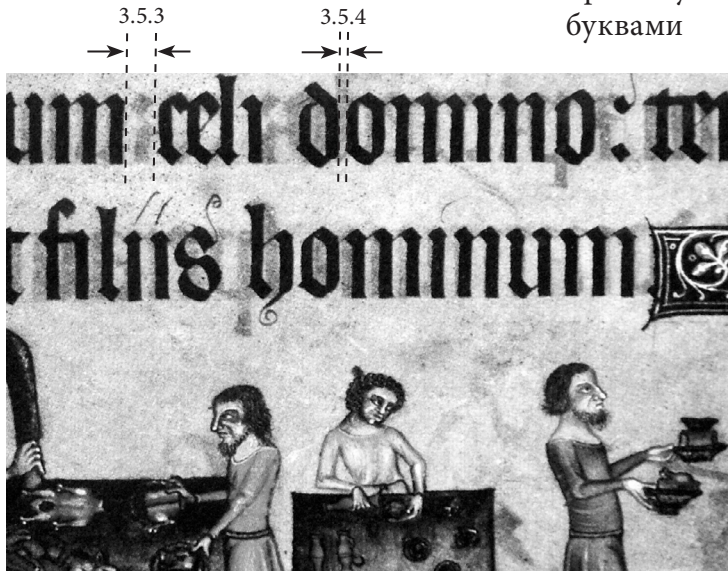
- (RU) письмо с разде лением на слова

3.5.3

- (DE) Wortabstand
- (CZ) mezera mezi slovy
- (SK) medzera medzi slovami
- (PL) odstępy międzywyrazowe
(między wyrazami)
- (HU) szavak távolsága
- (LV) tarpai tarp žodžiu
- (RU) промежуток между
СЛОВАМИ

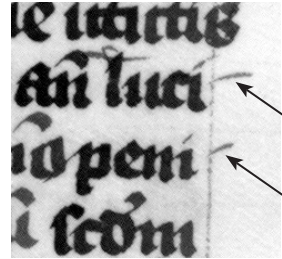
3.5.4

- (DE) Buchstabenabstand
- (CZ) mezera mezi písmeny
- (SK) medzera medzi písmenami
- (PL) odstępy międzyliterowe (mię
dzy literami)
- (HU) betűk távolsága
- (LV) tarpai tarp raidžiu
- (RU) промежуток между
буквами

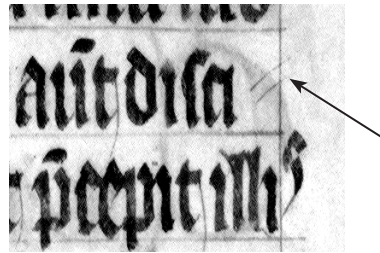
3.5.5

- (DE) Trennungszeichen
- (CZ) rozdělovací znaménko
- (SK) rozdeľovník
- (PL) znak przeniesienia
- (HU) elválasztójel
- (LV) kēlimo ženklas
- (RU) разделительный знак

3.5.5.1

- (DE) doppeltes Trennungszeichen
- (CZ) dvojité rozdělovací znaménko
- (SK) dvojitý rozdeľovník
- (PL) podwojony znak przeniesienia
- (HU) dupla elválasztójel
- (LV) dvigubas kēlimo ženklas
- (RU) двойной разделительный знак

4.

Auszeichnungs- und Zierformen.

Vyznačovací a zdobené formy.

Zdobenie a zvýrazňovanie písma.

Zdobienie i wyróżnianie pisma.

Kiemelés módjai / kiemelő formák.

Rašto išskyrimas ir puošimas / puošyba.

Декор.

4.1

(DE) (farbige) Strichelung

(CZ) (barevné) přeškrtnutí

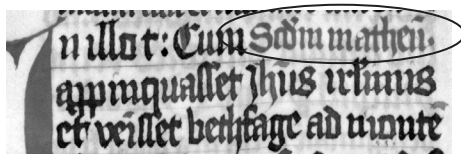
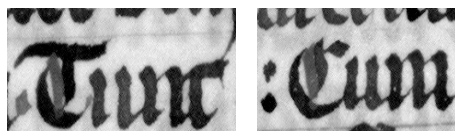
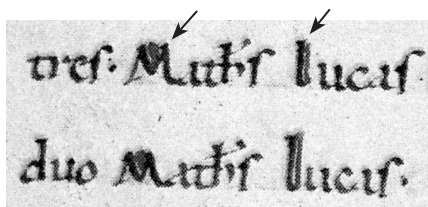
(SK) (farebné) čiarkovanie

(PL) przekreślanie wyraz

(HU) megerősítés színes
vonalakkal

(LV) brūkšniavimas /
štrichavimas

(RU) штрихи

4.2

(DE) Rubrizierung / Rubrik

(CZ) rubrikace

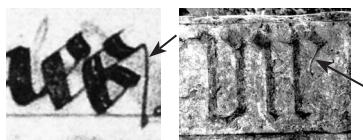
(SK) rubrikácia

(PL) rubrykowanie / rubrykacja

(HU) rubrikáció

(LV) rubrikavimas / rubrika

(RU) рубрика / заголовок

4.3

(DE) Zierstrich (Haarzierstrich)

(CZ) ozdobní tah

(SK) ozdobný ťah

(PL) kreska ozdobna

(HU) díszítő vonal

(LV) puošybinis brūkšnelis

(RU) —

4.4

(DE) Auszeichnungsschrift

(CZ) vyznačovací písmo

(SK) zvýraznené písmo

(PL) pismo wyróżnione

(HU) kiemelt írás

(LV) išskiriamasis raštas

(RU) —

4.4.1

(DE) Kapitälchen

(CZ) kapitálky

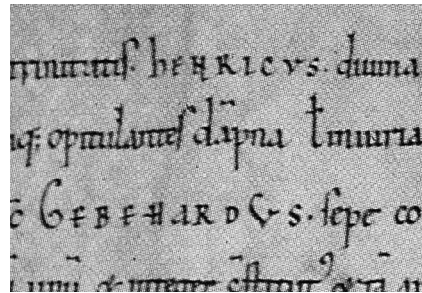
(SK) kapitálky

(PL) kapitaliki

(HU) kiskapitális

(LV) sumažintas kapitalinis raštas /
sumažintos kapitalinés raidés

(RU) КАПИТАЛИКИ

4.4.2

(DE) Hohlbuchstaben /
Konturschrift

(CZ) konturované písmo

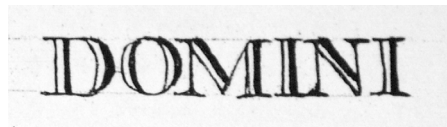
(SK) obrysové písmo

(PL) pismo konturowe

(HU) kontúrírás

(LV) kontūrinés raidés / kontūrinis
raštas

(RU) —

4.4.3

(DE) (rotes) Paragraphenzeichen

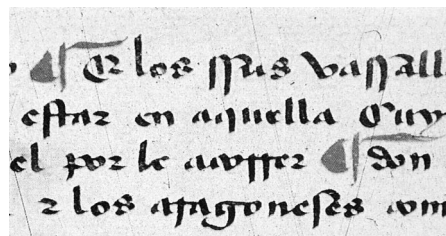
(CZ) (červený) znak odstavce

(SK) (červený) paragraf

(PL) (vörös) paragrafusjelek

(LV) (raudonas) paragrafo ženklas

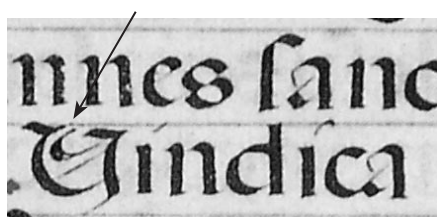
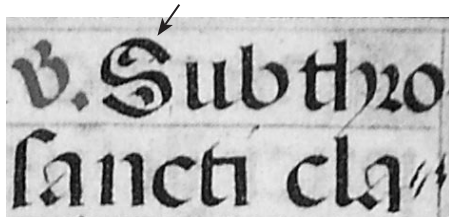
(RU) (красный) знак абзаца

4.4.4

- (DE) Satzmajuskel
- (CZ) iniciálka
- (SK) pisárska iniciálka
- (PL) wielka litera na początku zdania

- (HU) mondatkezdő majuszkula, mondatkezdő nagybetű
- (LV) sakinio pradžios didžioji / majuskulinė raidė
- (RU) инициала

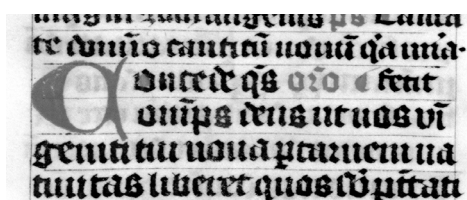

4.4.5

- (DE) Cadelle
- (CZ) kadela
- (SK) kadela (pisárska iniciála)
- (PL) kadela
- (HU) kadella
- (LV) cadela
- (RU) —

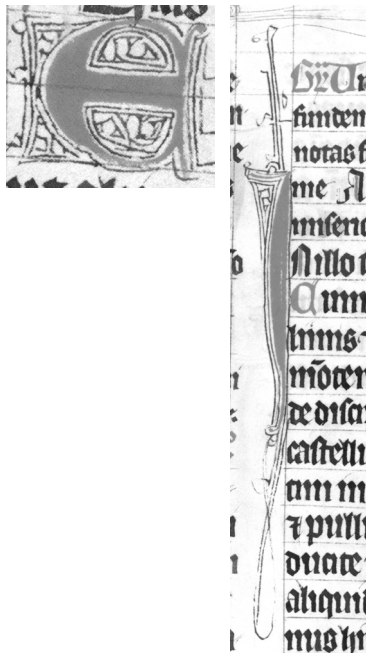
4.4.6

- (DE) Lombarde
- (CZ) lombarda
- (SK) lombarda (jednoduchá maľovaná iniciála)
- (PL) lombard / inicjałek
- (HU) lombard iniciále
- (LV) lombarda
- (RU) ломбард

4.4.6.1

- (DE) mit Fleuronée verzierte
Lombarde
- (CZ) lombarda zdobená fleuronée
- (SK) lombarda zdobená fleuronée
- (PL) lombard zdobiony
- (HU) tollrajzos lombard iniciále /
fleuronée–iniciále
- (LV) fleuronée rapuošta lombarda
- (RU) флерон / фиотура

4.4.7.

- (DE) Initiale
- (CZ) iniciála
- (SK) iniciála
- (PL) inicjał
- (HU) iniciále
- (LV) inicialas
- (RU) инициала (орнаментиро
ванная / историзованная /
филигранная)

5.

Neigung der Schrift.

Sklon písma.

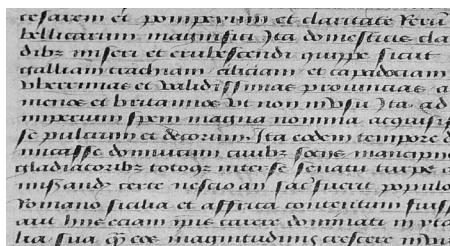
Sklon písma.

Nachylenie písma.

Az írás dőlőszöge.

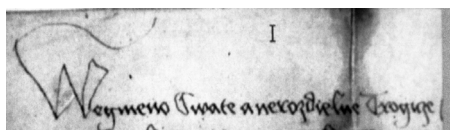
Rašto posvyris / pasvirimas.

Наклон (угол) письма.

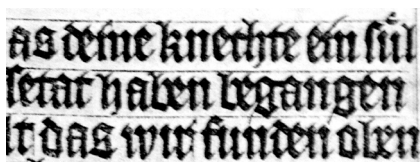
5.1

- (DE) rechts geneigte Schrift
- (CZ) skloněné vpravo
- (SK) písma so sklonom vpravo
- (PL) w prawo
- (HU) jobbra dőlő írás
- (LV) ã dešinę pasviręs raštas
- (RU) ПИСЬМО С НАКЛОНОМ ВПРАВО

5.2

- (DE) links geneigte Schrift
- (CZ) skloněné vlevo / pokosné / kosmé
- (SK) písma so sklonom vľavo
- (PL) w lewo
- (HU) balra dőlő írás
- (LV) ã kairę pasviręs raštas
- (RU) ПИСЬМО С НАКЛОНОМ ВЛЕВО

5.3

- (DE) gerade (vertikale / aufrechte) Schrift
- (CZ) svislé
- (SK) kolmo stojace / vzpriamené písma
- (PL) pismo proste
- (HU) merőlegesesen álló írás
- (LV) statmenasis raštas
- (RU) буквы стоят прямо (перпендикулярно) к строке

6.

Position des Buchstabens.

Pozice písmena.

Pozícia písmena.

Ustawienie litery.

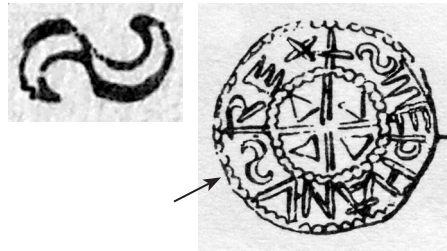
A betűk helyzete.

Raidés padētis.

Позиция буквы.

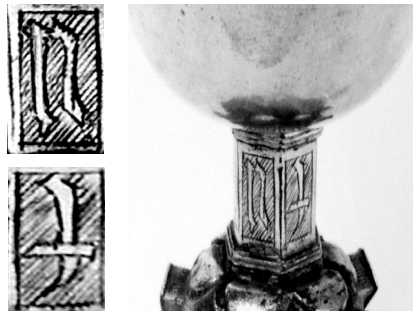
6.1

- (DE) liegend
- (CZ) ležící vodorovně
- (SK) ležiace písmeno
- (PL) (litera) leżąca
- (HU) fekvő
- (LV) gulsčioji
- (RU) буква, лежащая на строке

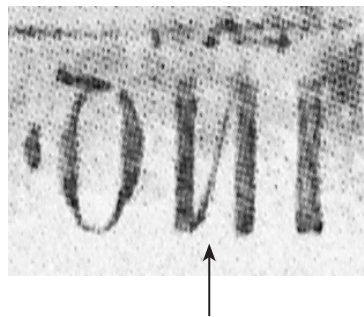
6.2

- (DE) auf dem Kopf stehend / gestürzt
(hier: [cris]tu[s])
- (CZ) vzhůru nohama
- (SK) prevrátené písmeno
- (PL) (litera) odwrócona
- (HU) fejtetőn álló
- (LV) arverstoji
- (RU) перевернутая буква

6.3

- (DE) spiegelverkehrt / retrograd
- (CZ) zrcadlově převrácené / retrog
rádní
- (SK) zrkadlovo obrátené písmeno
- (PL) (litera) w odbiciu lustrzanym
- (HU) tükörírás
- (LV) veidrodiņio atspindžio raidē
- (RU) зеркально перевернутая
буква в зеркальном отра-
жении

7.

Federzug / Zug.

Tah.

Ťah.

Gest pisarski.

Tollvezetés.

Plunksnos brēžis darant liniņa / brūkšņys.

Направление движения пера / дукт.

7.1

(DE) Schriftstärke

(CZ) síla tahů

(SK) sila ťahov

(PL) nacisk pióra

(HU) az írás súlya / íráserősség

(LV) plunksnos brēžis stiprumas

(RU) вес письма

7.1.1

(DE) Haarstrich

(CZ) vlasový tah

(SK) vlasový ťah

(PL) kreska włosowata

(HU) hajszálvonal

(LV) plonasis brūkšnelis

(RU) волосяной штрих / тонкий элемент буквы

7.1.2

(DE) Schattenstrich / Druckstrich

(CZ) silný tah / základní tah

(SK) tieňový ťah

(PL) kreska gruba

(HU) vastag vonal

(LV) storasis brūkšnelis

(RU) толстый штрих / жирный штрих

7.1.3

- (DE) Wechsel von Haar- und Schattenstrichen
- (CZ) střídání silných a vlasových tahů
- (SK) striedanie / kontrast vlasových a tieňových ťahov
- (PL) relief / światłocien (litery)
- (HU) a hajszál és vastag vonalak váltakozása
- (LV) plonūjū ir storūjū brūkšneliū derinimas / kaitymas / kontrastas
- (RU) чередование волосного и толстого штрихов

7.1.4

- (DE) Bogenverstärkung / Bogenschwellung
- (CZ) zesílení oblouků
- (SK) zosilnenie oblúčikov
- (PL) pogrubienie łuku (litery)
- (HU) ívmegerősítés
- (LV) lanko pastorinimas
- (RU) утолщенные овалы

7.1.5

- (DE) Verstärkung des diagonalen Zuges
- (CZ) zesílení šikmých / kosmých tahů
- (SK) zosilnenie šikmých / kosmých ťahov
- (PL) pogrubienie linii ukośnej (litery)
- (HU) a ferde vonal megerősítése

(LV) īstrižojo brēžio / brūkšnio
pastorinimas

(RU) утолщенная диагональная
линия

7.1.6

(DE) Verstärkung des vertikalen /
horizontalen Zuges

(CZ) zesílení vertikálních / hori
zontálních tahů

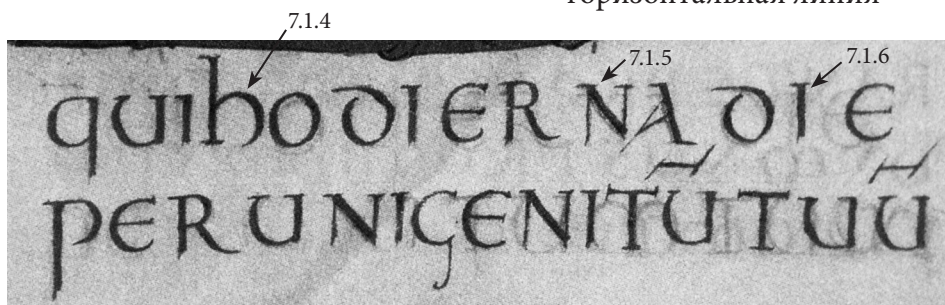
(SK) zosilnenie vertikálnych /
horizontálnych ťahov

(PL) pogrubienie linii pionowych /
poziomych

(HU) a függőleges / vízszintes vonal
megerősítése

(LV) vertikālijos/horizontālijos
brēžis / brūkšnis pastorinimas

(RU) утолщенная вертикальная /
горизонтальная линия

7.2

(DE) Ausrichtung des Federzuges

(CZ) vedení tahu

(SK) ťah

(PL) dukt

(HU) a vonalvezetés iránya

(LV) plunksnos brēžio kryptis/
pobūdis

(RU) направление движения пера
(дукт)

7.2.1

(DE) – senkrecht / vertikal

(CZ) – svislý

(SK) – zvislý / vertikálny

(PL) – pion

(HU) – függőleges (fönről lefelé /
lentről fölfelé)

(LV) – statmenasis / vertikālis

(RU) – вертикальное

7.2.2

(DE) – waagrecht / horizontal

(CZ) – vodorovný

(SK) – vodorovný / horizontálny

(PL) – poziom

(HU) – vízszintes

(LV) – horizontalasis

(RU) – горизонтальное

7.2.3

(DE) – schräggestellt / diagonal
(linksschräg)

(CZ) – kosmý / pokosný

(SK) – kosmý

(PL) – ukośnik opadający

(HU) – ferde (balfelé)

(LV) – īstrižasis / īžulnasis kairysis

(RU) – движение пера по диаго
нали (вправо) вниз

7.2.4

(DE) – schräggestellt / diagonal
(rechtsschräg)

(CZ) – šikmý

(SK) – šikmý

(PL) – ukośnik wznoszący się

(HU) – ferde (jobbfelé)

(LV) – īstrižasis / īžulnūs dešinysis

(RU) – движение пера по диагонали (вправо) вверх

7.2.5

(DE) – gebogen

(CZ) – prohnutý

(SK) – prehnutý

(PL) – łuk (litery)

(HU) – ívelt

(LV) – lanku / puslankiu

(RU) – дугообразное

7.2.6

(DE) – umgebogen

(CZ) – ohnutý / zahnutý

(SK) – zahnutý

(PL) – laska wygięta u góry

(HU) – horgas

(LV) – darant užlenkimā

(RU) – изогнутое

7.2.7

(DE) – geschwungen

(CZ) – vlnitý / zvlněný / vlnovka

(SK) – zvlnený

(PL) – laska wężykowata

(HU) – hullámos

(LV) – darant vingiuotā / riestā liniņā

(RU) – волнообразное

7.2.8

- (DE) – eingerollt
- (CZ) – zavnutý
- (SK) – zavnutý
- (PL) – laska zawinięta
- (HU) – csavart
- (LV) – spirālinis
- (RU) – ЗАВИТОК

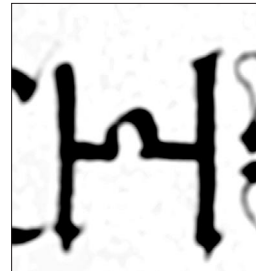
7.2.9

- (DE) – geknickt (in Gotik gebrochen)
- (CZ) – lomený / lámáný
- (SK) – (z)lomený
- (PL) – laska łamana
- (HU) – megtört
- (LV) – stipriai išlenktas / laužtas
- (RU) – ИЗЛОМ

7.2.10

- (DE) – ausgebuchtet (Siculus)
- (CZ) – vypouklý
- (SK) – vypuklý
- (PL) – wypukły
- (HU) – púpos
- (LV) – horizontalusis, per vidurī ī viršū išgaubtas brūkšņys / linija
- (RU) – дуга

7.2.11

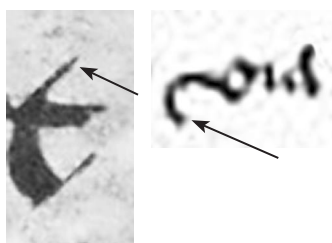
- (DE) – verdoppelt
- (CZ) – dvojitý / zdvojený
- (SK) – zdvojený
- (PL) – łuk podwojony / linia podwojona
- (HU) – dupla
- (LV) – dvīgubas
- (RU) – ДВОЙНАЯ ЛИНИЯ

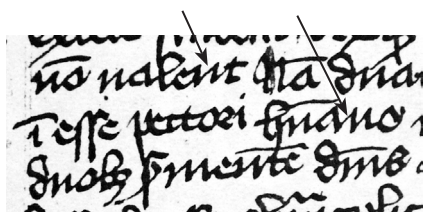
7.2.12

- (DE) – verlängert
- (CZ) – přesahující / prodloužený / protažený
- (SK) – predĺžený
- (PL) – laska przedłużona
- (HU) – meghosszabbított
- (LV) – pailgintas
- (RU) – удлинённый элемент

7.2.13

- (DE) – hoch / tief angesetzt
- (CZ) – vysoko / nízko nasazený
- (SK) – vysoko / nízko nasadený
- (PL) – wysoko / nisko osadzony
- (HU) – magasán / alacsonyán csatla kozó
- (LV) – īš viršaus / īš apačios
- (RU) – высоко / низко поставленный элемент

7.2.14

- (DE) mitgeschriebene Luftlinien
- (CZ) spojnice
- (SK) spojnice
- (PL) złączenia lasek
- (HU) kötővonal
- (LV) līniju susīļiejimas
- (RU) соединительные линии

8.

Buchstabenkombinationen.

Kombinace písmen.

Kombinácie písmen.

Łączenie liter.

Betűkombinációk.

Raidžių jungimo būdai.

Соединение букв.

8.1

(DE) Überschneidung / Ver-
schränkung

(CZ) protínání

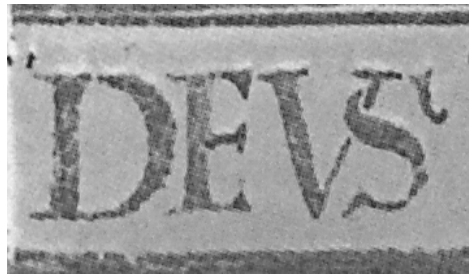
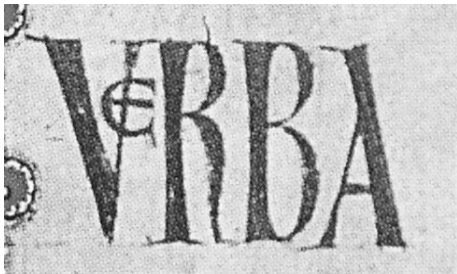
(SK) pretínanie

(PL) przecięcie litery

(HU) átmetszés

(LV) raidžių susikirtimas

(RU) соединение букв

8.2

(DE) Enklave / litteae inscriptae

(CZ) enkláva

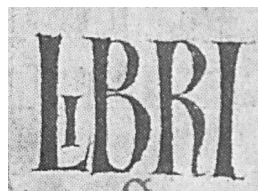
(SK) enkláva / litterae inscriptae

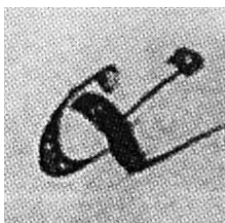
(PL) wpisanie

(HU) enklávé / litterae inscriptae

(LV) enkláva / litterae inscriptae /
raidē raidēje/ ģ kitā raidē ģrašyta
raidē

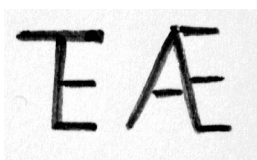
(RU) одна буква вписана в другую

8.3

- (DE) Ligatur
- (CZ) ligatura
- (SK) ligatúra
- (PL) ligatura
- (HU) ligatúra
- (LV) ligatūra
- (RU) лигатура

8.4

- (DE) Nexus litterarum / Majuskelligatur
- (CZ) nexus litterarum (beze změny tvaru liter)
- (SK) nexus litterarum („ligatúra“ bez zmeny tvaru písmen)
- (PL) nexus litterarum (bez zmiany formy liter)
- (HU) nexus / majuszkulaligatúra
- (LV) nexus litterarum/majuskulinē ligatūra / didžīņų raidžīų ligatūra
- (RU) сцепление букв (равно лигатуре) / монограмма

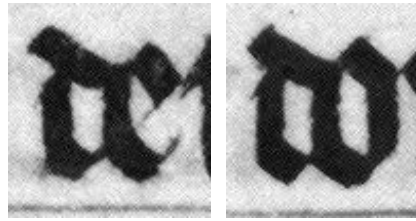

8.5

- (DE) *E caudata*
- (CZ) *e caudata*
- (SK) *e caudata*
- (PL) *e caudata* / *e z ogonkiem*
- (HU) *e caudata*
- (LV) *e caudata*
- (RU) *e каудата*

8.6

- (DE) Bogenverbindung
(CZ) Meyerovy ligatury / srůsty
(SK) (Meyerove) oblúčikové spojenia
(PL) zrost
(HU) közös ív
(LV) lankų sujungimas
(RU) слияние букв

8.7

- (DE) Buchstabenberührung
(CZ) písmena se dotýkají
(SK) písmená sa dotýkajú
(PL) przyleganie
(HU) betűk érintkezése
(LV) raidzių suglaudimas
(RU) соприкосновение букв

9.

Buchstabenbestandteile.

Části písmen / prvky písmen.

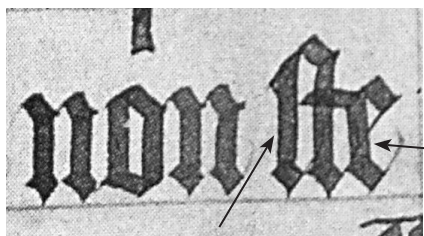
(Základné stavebné) časti písmen.

Budowa litery.

A betűk részei.

Raidēs sudētīnēs dalys.

Элементы букв.

9.1

(DE) Schaft / Haste

(CZ) dřík

(SK) driek

(PL) laska

(HU) szár

(LV) vertikālē

(RU) вертикальный элемент буквы /
вертикаль

9.2

(DE) Balken

(CZ) břevno

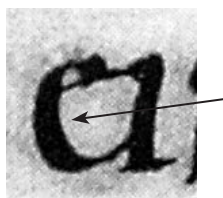
(SK) brvno

(PL) kreska poprzeczna / belka /
kładka

(HU) keresztvonal

(LV) skersinis

(RU) горизонтальный элемент
буквы / горизонталь

9.3

(DE) Bogen

(CZ) oblouk

(SK) oblúk

(PL) łuk / brzuszek

(HU) ív

- (LV) lankas / puslankis
(RU) округлый, овальный элемент
буквы / дуга / овал / круг

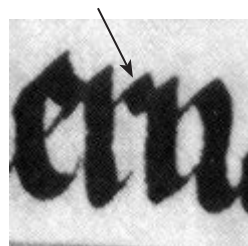
9.4

- (DE) Schlinge / Schlaufe
(CZ) smyčka
(SK) slučka
(PL) pętla / pętelka
(HU) hurok
(LV) kilpa / kilpelē
(RU) петля

9.5

- (DE) Schulterstrich / Fahne
(CZ) rameno / raménko
(SK) rameno
(PL) ramię
(HU) zászló
(LV) prieduras / liežuvēlis
(RU) верхний (второй) элемент
буквы

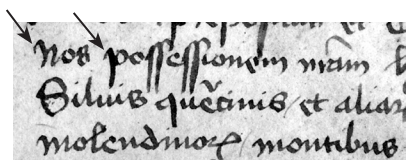
9.6

- (DE) Cauda
(CZ) cauda / kauda
(SK) kauda
(PL) ogonek
(HU) cauda
(LV) cauda
(RU) кауда

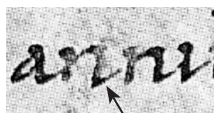

9.7

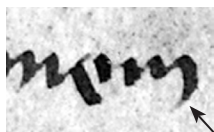
- (DE) Aufstrich / Anstrich
(CZ) náběžný / nasazovací tah
(SK) nasadenie (pera) / nasadzovací ťah

- (PL) kreska nasadkowa
- (HU) kezdővonalka
- (LV) pradžios / pradedamasis
brūkšnelis
- (RU) верхний штрих

Aufstrich

Abstrich

9.8

- (DE) Aufstrich / Abstrich
- (CZ) odsazovací tah
- (SK) odsadenie (pera) / odsadzovací
ťah
- (PL) kreska nasadkowa
- (HU) záróvonalka
- (LV) pradžios / pabaigos brūkšnelis /
pradedamasis / baigiamasis
brūkšnelis
- (RU) нижний штрих

9.9

- (DE) Abschlussstrich
- (CZ) uzavírající tah
- (SK) uzatvárací tah
- (PL) zamknięcie litery
- (HU) záróvonalka / betűlezáró vonalka
- (LV) uždāromasis brūkšnelis
- (RU) конечный элемент буквы

10.

Gestaltung der Schaft-, Balken-, Bogenenden.

Tvary konců dříků, břevna, oblouků.

Tvary zakončení driekov, brvien, oblúkov.

Elementy litery.

Szár- és ívvégek alakítása.

Vertikalēs, skersinio, lanko pradžios / pabaigos apipavidalinimas.

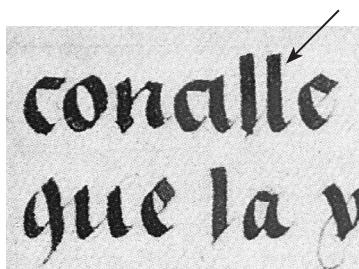
Формы элементов букв.

10.1

- (DE) Schaft-, Hasten-, Balkenende
- (CZ) konec dříku, břevna / zakončení dříku, břevna
- (SK) zakončenie driekov, brvien
- (PL) zakończenie laski / belki (litery)
- (HU) szár- és ívvégek
- (LV) vertikalēs, skersinio, lanko užbaigimas
- (RU) окончание вертикального, горизонтального, овального элемента

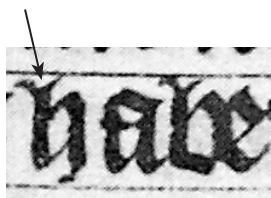
10.1.1

- (DE) Schaftansatz
- (CZ) horní konec dříku / vrcholek dříku
- (SK) vrchol (drieku) / horný koniec drieku
- (PL) górny koniec laski
- (HU) szártoldalék
- (LV) vertikalēs viršūnē / pradžia
- (RU) верхний дополнительный элемент буквы

10.1.1.1

- (DE) – setzt stumpf an
- (CZ) – tupý konec dříku
- (SK) – tupý (vrchol drieku)
- (PL) – tępe zakończenie
- (HU) – a szár vége vágott
- (LV) – buka / lygi / nusklembta
- (RU) – с тупым окончанием

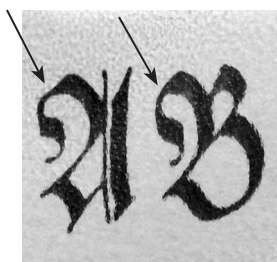
10.1.1.2

- (DE) – setzt gespalten / gegabelt an
- (CZ) – rozštěpený / vidlicovitý
- (SK) – rozštiepený (vrchol drieku)
- (PL) – zakończenie rozszcepione, widlaste
- (HU) – villás
- (LV) – skelta / dvišaka
- (RU) – раздвоенная вертикаль

10.1.1.3

- (DE) Elefantenrüssel
- (CZ) sloní chobot / chobot
- (SK) sloní chobot
- (PL) wąs
- (HU) ormány
- (LV) dramblis straublis formos užlenkimas
- (RU) изогнутый начальный элемент

10.1.2

- (DE) Schaftende
- (CZ) dolní konec dříku
- (SK) dolný koniec drieku / päta
- (PL) dolny koniec laski
- (HU) a szár alsó vége

(LV) vertikālēs užbaigimas

(RU) нижний элемент буквы

10.1.2.1

(DE) – verlängert

(CZ) – protažený

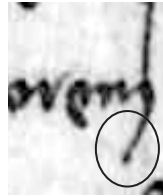
(SK) – pretiahnutý (pod základnú linku)

(PL) – przedłużenie

(HU) – az alapvonal alá nyúlik

(LV) – pailginta / turi nuleistinė

(RU) – удлинённый последний элемент буквы

10.1.2.1.1

(DE) – und umgebogen / gekrümmt

(CZ) – a ohnutý

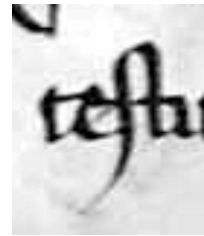
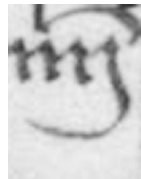
(SK) – a zahnutý

(PL) – przedłużenie łukowate

(HU) – és visszahajlik

(LV) – užlenkta kairē

(RU) – элемент с изгибом

10.1.2.1.2

(DE) – und geknickt

(CZ) – a zalomený

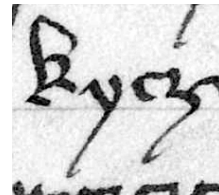
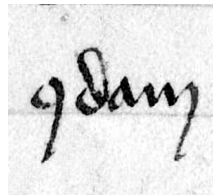
(SK) – a zalomený / a zatrhnutý

(PL) – przedłużenie złamane

(HU) – és kifelé megtörök

(LV) – pasukta ī kairē, laužta

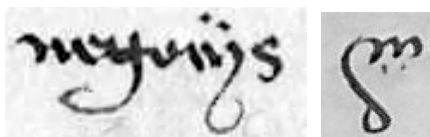
(RU) – элемент с изломом

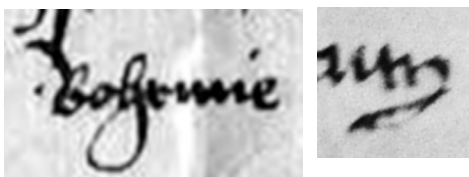
10.1.2.1.3

(DE) – und eingerollt

(CZ) – a zavinutý

- (SK) – a zavintý
- (PL) – przedłużenie zawinięte
- (HU) – és felkunkorodik
- (LV) – pasukta ī kairē / kairēs-dešinēs mosto / dešinēs-kairēs mosto
- (RU) – ЭЛЕМЕНТ С ЗАВИТКОМ

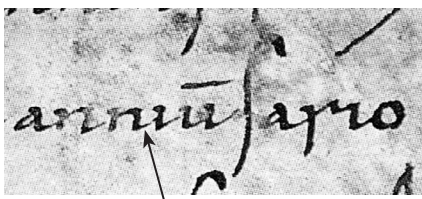

- 10.1.2.1.4
- (DE) – mit Schlinge
 - (CZ) – a se smyčkou
 - (SK) – so slučkou
 - (PL) – przedłużenie z pętelką
 - (HU) – hurokkal
 - (LV) – su kilpa / kilpele
 - (RU) – с петлей

10.1.2.2

- (DE) Serif(e) / Fusststrich
- (CZ) patka
- (SK) päta
- (PL) szeryf

- (HU) talpacska
- (LV) pēdelēs
- (RU) НИЖНИЙ ОСНОВНОЙ ЭЛЕМЕНТ БУКВЫ

10.1.2.3 (siehe auch Abb. 9.8)

- (DE) Aufstrich / Abstrich
- (CZ) odsazovací tah
- (SK) odsadzovací ťah / odsadenie
- (PL) kreska nasadkowa
- (HU) záróvonalka
- (LV) pradžios / pabaigos brūkšnelis
- (RU) нижний штрих

11.

Schaftverzierung.

Zdobení dříků.

Zdobenie driekov.

Zdobienie laski.

Szárdízítás.

Vertikalės puošyba / puošimas.

Элементы украшения.

11.1

(DE) Nodus / Knoten / Punktverdic
kung

(CZ) nodus

(SK) nodus / driek s uzlom

(PL) nodus

(HU) csomó / göb

(LV) karoliuku / burbuliuku

(RU) утолщение в середине
вертикали

11.2

(DE) Dorn

(CZ) trn

(SK) driek s trňom / trňmi

(PL) cierń

(HU) túske

(LV) skersiniai brūkšneliai

(RU) —

11.3

(DE) Zähne / Zacken / gezahnt

(CZ) vruby / vrubovitý dřík

(SK) driek s trňmi

(PL) piła

(HU) fogak

(LV) danteliai

(RU) декоративные штрихи

12.

Benennung einiger Majuskelbuchstaben.

Pojmenování některých majuskulních písmen.

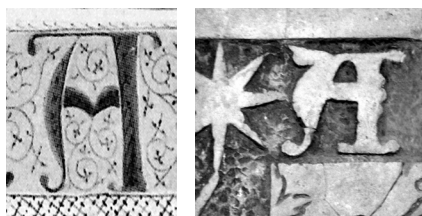
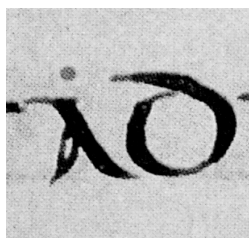
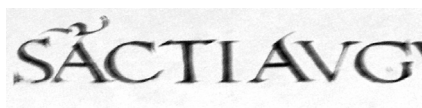
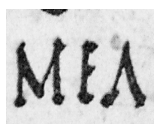
Pomenovanie niektorých majuskulných písmen.

Litery majuskulne.

Néhány majuszkula–betű megnevezése.

Kai kurių didžiųjų / majuskulinių raidžių pavadinimai.

Формы маюскульных букв.

12.1.1

(DE) Capitalis A

(CZ) A kapitály

(SK) kapitálne A

(PL) A kapitalne

(HU) kapitális A

(LV) kapitalinē A

(RU) капитальная A

12.1.2

(DE) unziales A

(CZ) A unciální

(SK) unciálne A

(PL) A uncjalne

(HU) unciális A

(LV) uncialinē A

(RU) унциальная A

12.1.3

(DE) pseudounziales A

(CZ) A pseudounciální

(SK) pseudounciálne A

(PL) A pseudouncjalne

(HU) pszeudo–unciális A

(LV) pseudouncialinē A

(RU) псеудоунциальная A

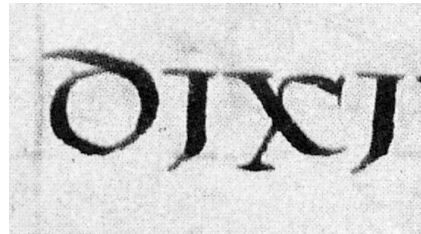
12.2.1

- (DE) Capitalis *D*
- (CZ) *D* kapitální
- (SK) kapitálne *D*
- (PL) *D* kapitalne
- (HU) kapitális *D*
- (LV) kapitalinē *D*
- (RU) капитальная *D*

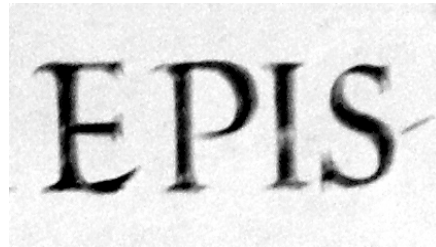
12.2.2

- (DE) unziales *D*
- (CZ) *D* unciální
- (SK) unciálne *D*
- (PL) *D* uncjalne
- (HU) unciális *D*
- (LV) uncialinē *D*
- (RU) унциальная *D*

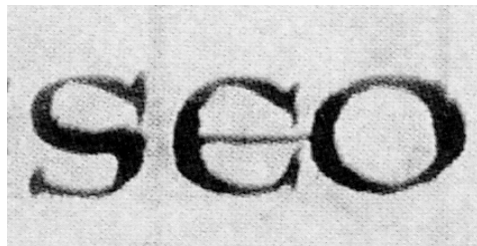
12.3.1

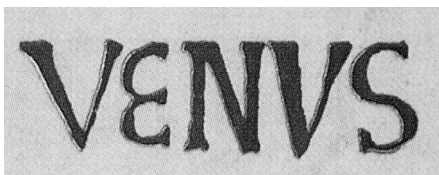
- (DE) Capitalis *E*
- (CZ) *E* kapitální
- (SK) kapitálne *E*
- (PL) *E* kapitalne
- (HU) kapitális *E*
- (LV) kapitalinē *E*
- (RU) капитальная *E*

12.3.2

- (DE) unziales *E*
- (CZ) *E* unciální
- (SK) unciálne *E*
- (PL) *E* uncjalne
- (HU) unciális *E*
- (LV) uncialinē *E*
- (RU) унциальная *E*

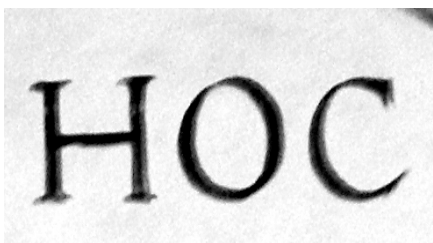
12.3.3

- (DE) *zweibogiges E / epsilonförmiges E*
- (CZ) *E ve tvaru epsilon / dvouobloučkové E*
- (SK) *epsilonové E*
- (PL) *E dwubrzuszkowe*
- (HU) *kétszeresen ívelt E / epszilon formájú E*
- (LV) *dvilankē E*
- (RU) *E в форме эпсилон*

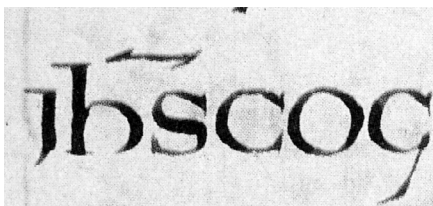
12.4

- (DE) *engerolltes G*
- (CZ) *G zavinuté*
- (SK) *zavinuté G*
- (PL) *G zawinięte*
- (HU) *csigavonalban végződő G*
- (LV) *uncialinē / spiralinē / arvalioji G*
- (RU) *унциальная G / округлая G*

12.5.1

- (DE) *Capitalis H*
- (CZ) *H kapitální*
- (SK) *kapitálne H*
- (PL) *H kapitalne*
- (HU) *kapitális H*
- (LV) *kapitalinē H*
- (RU) *капитальная H*

12.5.2

- (DE) *unziales H*
- (CZ) *H unciální*
- (SK) *unciálne H*
- (PL) *H uncjalne*
- (HU) *unciális H*
- (LV) *uncialinē H*
- (RU) *унциальная H*

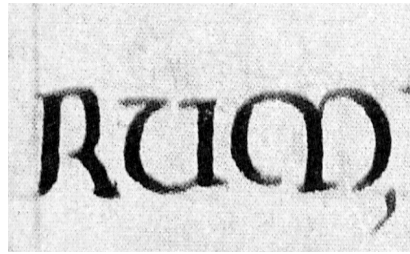
12.6.1

- (DE) Capitalis-*M*
- (CZ) *M* kapitální
- (SK) kapitálne *M*
- (PL) *M* kapitalne
- (HU) kapitális *M*
- (LV) kapitalinē *M*
- (RU) капитальная *M*

12.6.2

- (DE) unziales *M*
- (CZ) *M* unciální
- (SK) unciálne *M*
- (PL) *M* uncjalne
- (HU) unciális *M*
- (LV) uncialinē *M*
- (RU) унциальная *M*

12.6.3

- (DE) links geschlossenes unziales *M*
- (CZ) *M* unciální vlevo uzavřené
- (SK) unciálne vľavo uzavreté *M*
- (PL) półzamknięte uncjalne *M*
- (HU) baloldalon zárt *M*
- (LV) pusiau uždaroji uncialinē *M*
- (RU) унциальная *M* закроена влево

12.6.4

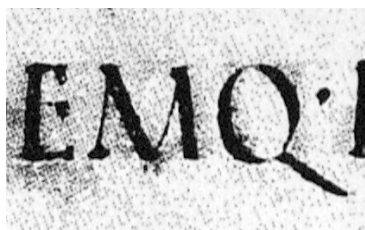
- (DE) „Byzantinisches“ *M*
- (CZ) *M* „byzantské“
- (SK) „byzantské“ *M*
- (PL) *M* „bizantyjskie“
- (HU) „bizánci“ *M*
- (LV) „bizantiškoji“ *M*
- (RU) „византийское“ *M*

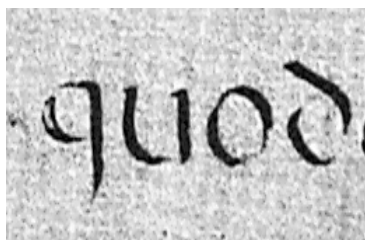
12.7

- (DE) rundes *N* / Minuskelform von *N*
- (CZ) *N* kulaté
- (SK) okrúhle *N* / *N* minuskulnej formy
- (PL) *N* okrągłe
- (HU) kerek *N*
- (LV) minuskulinēs kilmēs / minuskulinēs kilmēs apvalioji *N*
- (RU) минускульная *N*

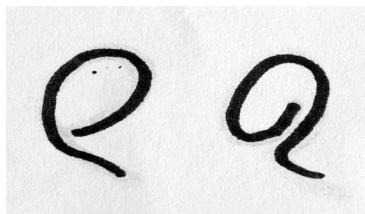
12.8.1

- (DE) Capitalis *Q*
- (CZ) *Q* kapitální
- (SK) kapitálne *Q*
- (PL) *Q* kapitalne
- (HU) kapitális *Q*
- (LV) kapitalinē *Q*
- (RU) капитальная *Q*

12.8.2

- (DE) unziales *Q*
- (CZ) *Q* unciální
- (SK) unciálne *Q*
- (PL) *Q* uncjalne
- (HU) unciális *Q*
- (LV) uncialinē *Q*
- (RU) унциальная *Q*

12.8.3

- (DE) eingerolltes *Q*
- (CZ) *Q* zavnuté
- (SK) zavnuté *Q*
- (PL) *Q* uncjalne
- (HU) –
- (LV) uncialinē kursyvioji *Q*
- (RU) унциальная *Q* (в форме завитка)

12.9

- (DE) spitzes / umgekehrt-Z-förmiges S
- (CZ) S ve tvaru Z
- (SK) S v tvare Z
- (PL) ostre S (w formie odwróconego Z)
- (HU) (fordított) z-formájú S
- (LV) aštrioji / atvirkšcioji / S formos Z
- (RU) S в форме З

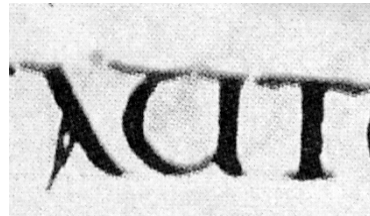
12.10

- (DE) rundes T
- (CZ) T okrouhlé / kulaté
- (SK) okrúhle T
- (PL) okrągłe T
- (HU) kerek T
- (LV) uncialinē / uncialinē apvalioji T
- (RU) T – унциальная

12.11.1

- (DE) unziales U
- (CZ) U unciální
- (SK) unciálne U
- (PL) U uncjalne
- (HU) unciális U
- (LV) uncialinē U
- (RU) унциальная U

12.11.2

- (DE) Capitalis V
- (CZ) V kapitální
- (SK) kapitálne V
- (PL) V kapitalne
- (HU) kapitális V
- (LV) kapitalinē V
- (RU) капитальная V

13.

Benennung einiger Minuskelbuchstaben.

Pojmenování některých minuskulních písmen.

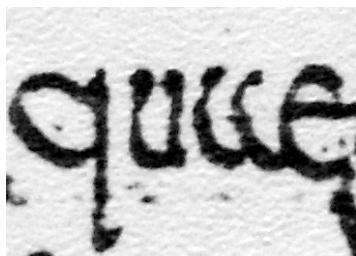
Pomenovanie niektorých minuskulných písmen.

Litery minuskulne.

Néhány minuszkula–betű megnevezése.

Kai kurių mažųjų / minuskulinių raidžių pavadinimai.

Формы минускульных букв.

13.1.1

(DE) *cc–a*

(CZ) *cc a*

(SK) *cc–a*

(PL) *a* w formie podwojonego *c*

(HU) *cc–a*

(LV) *cc–a*

(RU) *a* в форме двух *c*

13.1.2

(DE) *offenes a*

(CZ) *otevřené a*

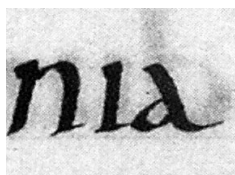
(SK) *otvorené a*

(PL) *a* otwarte

(HU) *nyitott a*

(LV) *atviroji a*

(RU) *открытое a*

13.1.3

(DE) *karolingisches a / Minuskel-a*
(*offenes doppelstöckiges*)

(CZ) *minuskulní a / otevřené*
dvoubříškové a

(SK) *minuskulné a*

(PL) *a* okrągłe

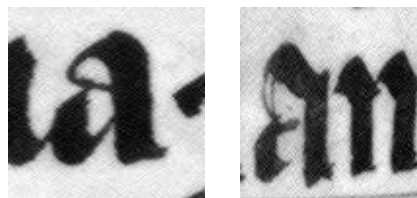
(HU) *minuszkula a*

(LV) *karolingų a / minuskulinė a*

(RU) *минускульная / каролинг-*
ская a

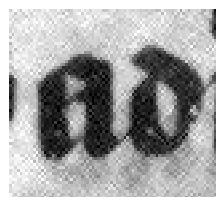
13.1.4

- (DE) doppelstöckiges *a*
- (CZ) dvojbříškové *a*
- (SK) dvojoblúčikové *a*
- (PL) *a* okrągłe zamknięte (*a* z dwoma oczkami)
- (HU) zártformájú kétszintes *a*
- (LV) dviaukštē *a*
- (RU) первый элемент закруглен

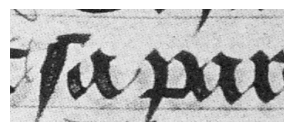
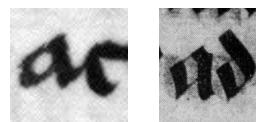
13.1.5

- (DE) kastenförmiges *a*
- (CZ) skříňkové *a*
- (SK) skrinkové *a*
- (PL) *a* skrzynkowe
- (HU) szögletesen zárt kétszintes *a*
- (LV) stačiakampio formos *a*
- (RU) прямоугольная *a*

13.1.6

- (DE) einstöckiges *a*
- (CZ) jednobříškové *a* / kurzivní *a*
- (SK) okrúhle *a* (z kurzivý / z bas tardy)
- (PL) *a* kursywne
- (HU) kurzív *a*
- (LV) kursyvi / kursyvioji / vienaaukštē *a*
- (RU) курсивная *a*

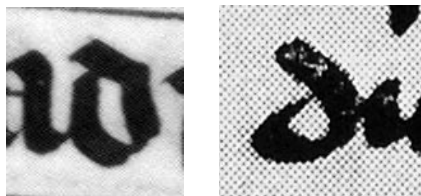

13.2.1

- (DE) Minuskel-*d* / *d* mit geradem Schaft
- (CZ) minuskulní *d*
- (SK) vzpriamené *d* / minuskulné *d*
- (PL) *d* minuskulne
- (HU) minuszakla *d*

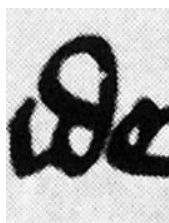
- (LV) minuskulinē *d* / tiesioji *d* /
karolingų *d* / karolinginē *d*
(RU) минускульная *d* с прямым
вторым элементом

- 13.2.2
(DE) rundes *d* / *d* mit dem gebogenen
Schaft
(CZ) unciální *d*
(SK) okrúhle *d*
(PL) *d* uncjalne
(HU) unciális *d*
(LV) uncialinē *d* / apvalioji *d*
(RU) унциальная *d* с загнутым
элементом

- 13.2.3
(DE) *d* mit Oberlänge gebogen
nach rechts
(CZ) kurzivní *d*
(SK) *d* s nepravou slučkou (doprava
zahnuté)
(PL) *d* kursywne zamknięte w
prawo
(HU) kurzív *d* jobbra hajló szárvég
gel
(LV) *d* su kilpa iškeltinēs dešīnēje
(RU) курсивная *d* с петлей

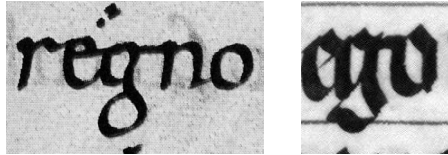

- 13.2.4
(DE) kursives *d* (mit Schlinge nach
links)
(CZ) kurzivní *d*
(SK) kurzívne *d* (doľava zatočené)
(PL) *d* kursywne zamknięte na
lewo
(HU) kurzív *d* balra hurkolt szárral

- (LV) kursyvioji *d*, kursyvioji *ī* kairē
pasukta kilpa *d*
(RU) курсивная *d* с петлей

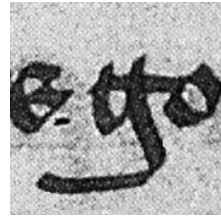
13.3.1

- (DE) geschlossenes *g*
(CZ) uzavřené *g*
(SK) zatvorené *g*
(PL) *g* zamknięte
(HU) hurkolt *g*
(LV) uždaroji *g*
(RU) —

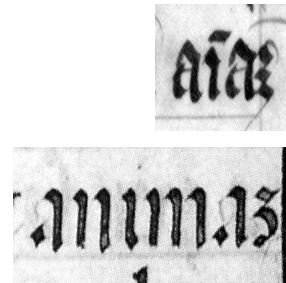
13.3.2

- (DE) offenes *g*
(CZ) otevřené *g*
(SK) otvorené *g*
(PL) *g* otwarte
(HU) hurkolatlan *g*
(LV) atviroji *g*
(RU) —

13.4

- (DE) Schluss-*m* in Form einer Drei
(CZ) *m* koncové ve tvaru trojky
(SK) koncové *m* v tvare trojky
(PL) *m* końcowe
(HU) 3-as formájú szóvégi *m*
(LV) žodžio pabaigos *m* / trejeto for
mos *m*
(RU) —

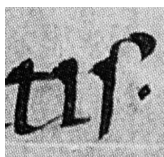
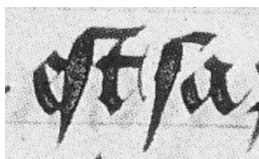

13.5

- (DE) rundes *r* / Bogen-*r*
(CZ) okrouhlé *r*
(SK) okrúhle *r*
(PL) okrągłe *r*

- (HU) kerek *r*
 (LV) laužtoji / arvalioji *r*
 (RU) круглая *r*

13.6.1

- (DE) langes *s* (mit / ohne Unterlänge)
 (CZ) dlouhé *s* (zasahující / nezahující pod základní linku)
 (SK) dlhé *s* (zasahujúce / nezahujúce pod základnú linku)
 (PL) *s* długie (z podstawką / bez podstawki)
 (HU) hosszú *s*
 (LV) ilgoji *s* (su nuleistine / be nuleistinēs)
 (RU) *s* с ВЫНОСНЫМ ЭЛЕМЕНТОМ

13.6.2

- (DE) rundes *s*
 (CZ) okrouhlé / kulaté / koncové *s*
 (SK) koncové *s* okrúhle (praclíkové)
 (PL) *s* okrągłe
 (HU) kerek *s*
 (LV) arvalioji *s*
 (RU) круглая *s*

13.6.2.1

- (DE) Rücken-*s*
 (CZ) —
 (SK) (koncové) chrbtové *s*
 (PL) *s* zamknięte
 (HU) B-formájú *s*
 (LV) riestainio formas *s*
 (RU) *s* – СЛИТНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ

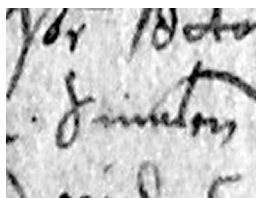
13.6.2.2

- (DE) sechsförmiges *s* / schlingen förmiges *s*
- (CZ) sigma–*s*
- (SK) (koncové) šestkové *s*
- (PL) *s* szóstkowe
- (HU) hatos formájú *s* / szigma – formájú *s*
- (LV) aptakioji *s* / šēseto formas *s*
- (RU) *s* в форме СИГМЫ

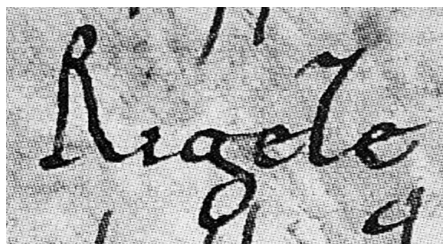
13.6.2.3

- (DE) (kursives) Gamma–*s*
- (CZ) gamma–*s*
- (SK) gamma–*s*
- (PL) *s* w kształcie gammy
- (HU) gamma formájú *s*
- (LV) graiķu gama formas *s*
- (RU) *s* в форме ГАММЫ

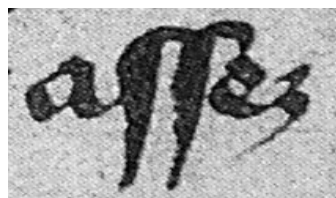
13.7.1

- (DE) langes (hohes) *z*
- (CZ) vysoké *z*
- (SK) vysoké *z*
- (PL) *z* wysoki
- (HU) hosszú *z*
- (LV) aukštoji *z*
- (RU) удлинённая *z*

13.7.2

- (DE) *z* mit Unterlänge
- (CZ) *z* trojkovitě
- (SK) trojkové *z*
- (PL) *z* długie
- (HU) kétszintes *z* / hármás alakú *z*
- (LV) ilgoji *z* / nuleistinę turinti *z*
- (RU) —

14.

Interpunktionszeichen.

Interpunkce.

Interpunkčné znaky.

Znaki interpunkcyjne.

Központozási jelek.

Skyrybos / punktuacijos ženklai.

Знаки пунктуации.

14.1

(DE) Paragraphenzeichen

(CZ) paragraf / alinea

(SK) paragraf / alinea

(PL) paragraf

(HU) paragrafusjel

(LV) paragrafas / paragrafo ženklas

(RU) параграф

14.2

(DE) Punkt

(CZ) tečka

(SK) bodka

(PL) kropka

(HU) pont

(LV) taškas

(RU) точка

14.3

(DE) Kreis

(CZ) kroužek

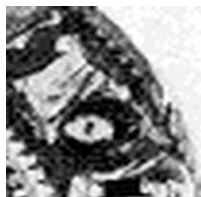
(SK) krúžok

(PL) kołko

(HU) kör

(LV) ratas / apskritims

(RU) —

14.4

- (DE) konzentrische Kreise
(CZ) dvojitý kroužek
(SK) dvojitý krúžok
(PL) kółka koncentryczne (dwukółek)
(HU) koncentrikus körök
(LV) dvigubas ratas
(RU) —

14.5

- (DE) Doppelpunkt
(CZ) dvojtečka
(SK) dvojbodka
(PL) dwukropek
(HU) kettőspont
(LV) dvitaškis
(RU) двоеточие

14.6

- (DE) Schrägstrich
(CZ) šikmá čárka / šikmý tah
(SK) šikmý ťah
(PL) ukośnik
(HU) ferde vonal
(LV) ižulnus brūkšnys / brūkšnelis
(RU) косой штрих

14.7

- (DE) Strichpunkt
(CZ) středník
(SK) bodkočiarka
(PL) średnik
(HU) pontosvessző
(LV) kabliataškis
(RU) точка с запятой

14.8

(DE) Raute / Quadrangel

(CZ) routa

(SK) kosoštvorec

(PL) romb

(HU) rombusz

(LV) rombas

(RU) ромб

14.9

(DE) Kreuz

(CZ) křížek / kříž

(SK) krížik

(PL) krzyżyk

(HU) kereszt

(LV) kryžius / kryželis

(RU) крест

14.10

(DE) Stern

(CZ) hvězdička

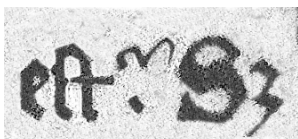
(SK) hviezdička

(PL) gwiazdka

(HU) csillag

(LV) žvaigždē / žvaigždutē

(RU) звездочка

14.11

(DE) Fragezeichen

(CZ) otazník

(SK) otáznik

(PL) znak zapytania/pytajnik

(HU) kérdőjel

(LV) klaustukas

(RU) знак вопроса

15.

Kürzungszeichen.

Zkracovací znaménka.

Značky skrátenia.

Skrócenia.

Rövidítésjelek.

Trumpinimo ženklai.

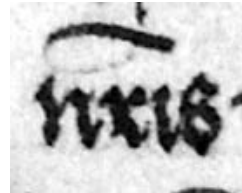
Знаки сокращений.

15.1

- (DE) Positionen
- (CZ) polohy
- (SK) polohy vzhľadom ku písmenu
- (PL) położenie
- (HU) elhelyezkedés
- (LV) padētis / vieta
- (RU) расположение

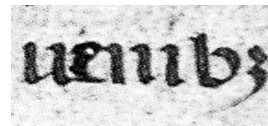
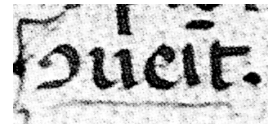
15.1.1

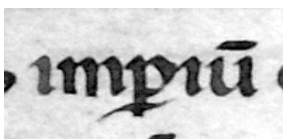
- (DE) über dem Buchstaben / über die Buchstaben
- (CZ) nad písmenem /-ny
- (SK) nad písmenom /-nami
- (PL) nad literą /-mi
- (HU) a betű(k) fölött
- (LV) virš raidēs / raidžīņ
- (RU) над буквой (словом)

15.1.2

- (DE) neben dem Buchstaben (vor / nach)
- (CZ) vedle písmene (před / za)
- (SK) vedľa písmena (pred / za)
- (PL) obok litery
- (HU) a betű elé / után
- (LV) šalia raidēs (priēš / po)
- (RU) рядом с буквой (перед / после)

15.1.3

- (DE) den Buchstaben durchschneidend
- (CZ) protínající písmeno
- (SK) pretínajúc písmeno
- (PL) przecinające literę
- (HU) betűszárat keresztezve
- (LV) kertantis raidē
- (RU) перечеркнутая по букве

15.2

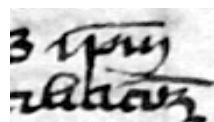
- (DE) allgemeine Kürzungsformen
- (CZ) —
- (SK) všeobecné značky skrátenia
- (PL) konwencjonalne (umowne) znaki skrótów
- (HU) általános rövidítések
- (LV) bendrieji / sutartiniai trumpinieji / santrumpu ženklai
- (RU) знаки сокращений (контракции, суспензии, священные имена)

15.2.1

- (DE) waag(e)rechter Strich
- (CZ) vodorovná čárka / břevno / titulus
- (SK) všeobecná značka skrátenia / titulus
- (PL) kreska pozioma
- (HU) vízszintes vonal
- (LV) horizontālais brūkšņis / brūkšnelis
- (RU) горизонтальная черта

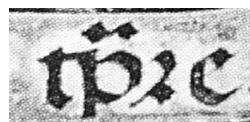
15.2.1.1

- (DE) – kurz / lang
- (CZ) – krátká (-é) / dlouhá (-é)
- (SK) – krátka / dlhá
- (PL) – krótka / długa
- (HU) – rövid / hosszú
- (LV) – trumpas / ilgas
- (RU) – короткая / длинная

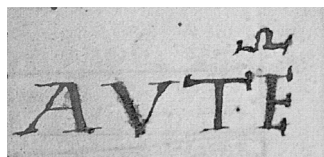
15.2.1.2

- (DE) – geschwungen / gewellt
- (CZ) – zvlňená / vlnitá
- (SK) – zvlnená
- (PL) – falka
- (HU) – hullámos
- (LV) – riestas
- (RU) – волнистая черта вверху

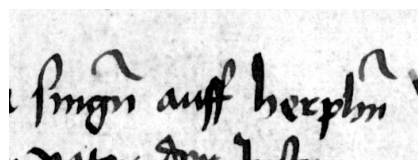
15.2.1.3

- (DE) – mit Ausbuchtung (Siculus)
- (CZ) – vypouklá
- (SK) – omegová / vypuklá
- (PL) – kreska wypukła
- (HU) – púppal
- (LV) – horizontālais galais per vidurī išgaubtas brūkšnelis
- (RU) – изогнутая черта

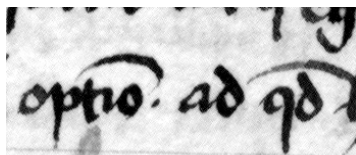

15.2.1.4

- (DE) – dachförmig
- (CZ) – lomená / ve tvaru stříšky
- (SK) – lomená
- (PL) – daszek
- (HU) – tető alakú
- (LV) – stogelio formas / aštriai riestas / aštriai išgaubtas

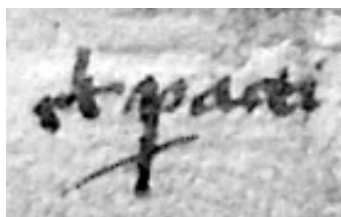

- (RU) – ломаная черта

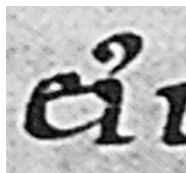
15.2.1.5

- (DE) – gewölbt
- (CZ) – ve tvaru obloučku
- (SK) – prehnutá
- (PL) – łuk
- (HU) – ívelt
- (LV) – išlenktas / lankas /
puslankis
- (RU) – дугообразная черта,
дуга

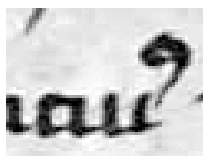
15.2.2

- (DE) Schrägstrich / rechtsschräger
Strich
- (CZ) šikmá čárka
- (SK) šikmý ťah
- (PL) ukośnik
- (HU) ferde vonal
- (LV) īstrižas brūkšņys
- (RU) косой штрих

15.2.3

- (DE) Haken / Häkchen
- (CZ) apostrof
- (SK) háčik
- (PL) apostrof / przecinek
- (HU) vessző / aposztróf alakú
- (LV) kabliukas / apostrofas
- (RU) апостроф

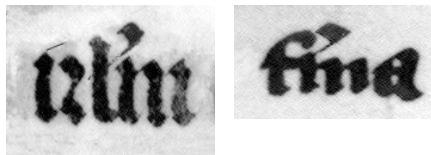

15.2.3.1

- (DE) – lang
- (CZ) – dlouhý
- (SK) – dlhý
- (PL) – długi
- (HU) – hosszú
- (LV) – ilgās
- (RU) – долгий

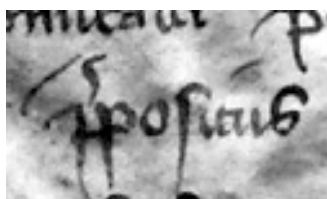
15.2.3.2

- (DE) – geknickt
- (CZ) – zalomený
- (SK) – zlomený
- (PL) – łamany
- (HU) – megtört
- (LV) – laužtas
- (RU) – ломаная черта

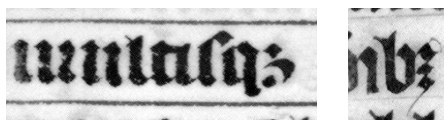
15.2.3.3

- (DE) – S-förmig
- (CZ) – esovitý / zvlněný
- (SK) – esovitý
- (PL) – esowaty
- (HU) – s alakú
- (LV) – s formos
- (RU) – зигзаги

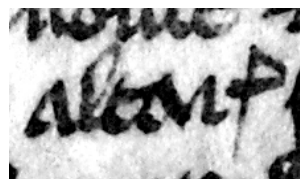
15.2.3.4

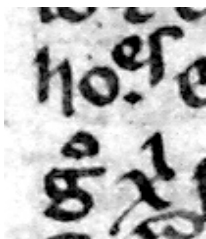
- (DE) – dreiförmig
- (CZ) – ve tvaru trojky
- (SK) – trojkové / v tvare trojky
- (PL) – w kształcie trójki
- (HU) – hármass alakú
- (LV) – trejeto formos
- (RU) – в форме тройки

15.2.4

- (DE) Schleife mit Abschwung
(Endungskürzel)
- (CZ) znaménko ve tvaru smyčky
- (SK) znamienko v tvare slučky
- (PL) przedłużona pętka
- (HU) hurok farokkal
- (LV) kilpa su nuleistine (dažnīau
sīai žodžio pabaigoje)
- (RU) сокращение в конце слова в
форме петли

15.2.5

- (DE) hochgestellte Buchstaben
- (CZ) nadepsaná písmena
- (SK) skratka nadpísaním písmena
- (PL) litery nadpisane
- (HU) megemelt betűk
- (LV) iškeltosios raidēs
- (RU) надстрочная буква

15.3

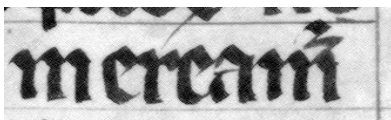
- (DE) spezifische Kürzungszeichen
- (CZ) specifické značky / konvenční značky
- (SK) špecifické skratky
- (PL) specjalne znaki skrótów
- (HU) speciális rövidítésjelek
- (LV) specialieji trumpinimo ženklai
- (RU) специальные знаки сокращения

15.3.1

- (DE) *us*-Kürzung
- (CZ) značka *-us*
- (SK) skratka *-us*
- (PL) skrót na *-us*
- (HU) *us* rövidítés
- (LV) *us* – trumpinys / *us* – san trumpa
- (RU) сокращение *us* (форма сходна с цифрой 9)

15.3.2

- (DE) *ur*-Kürzung
- (CZ) značka *-ur*
- (SK) skratka *-ur*
- (PL) skrót na *-ur*

- (HU) *ur* rövidítés
 (LV) *ur* – trumpinys / *ur* – san
 trumpa
 (RU) сокращение *ur* (форма
 сходна с цифрой 2)

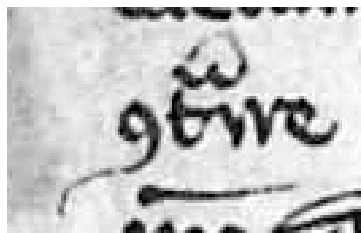
15.3.3

- (DE) *con*-Kürzung
 (CZ) (tironská) zkratka *-con*
 (SK) v skratke *con-* / starší tvar
con-
 (PL) skrót na *con-*
 (HU) *con* rövidítés
 (LV) *con* – trumpinys / *con* – san
 trumpa
 (RU) сокращение *con, cum*

15.3.3.1

- (DE) *con*-Kürzung in Form einer 9
 (CZ) (tironská) zkratka *-con*
 (SK) skratka *con-* v tvare deviatky
 (PL) skrót na *con-* w kształcie
 dziewiątki
 (HU) 9-es formájú *con* rövidítés
 (LV) *con* – trumpinys devyneto
 formos / *con* – santrumpa
 devyneto formos
 (RU) сокращение *con, cum*

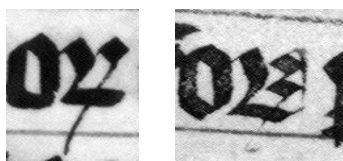

15.3.3.2

- (DE) *con*-Kürzung in Form einer
 zwei
 (CZ) zkratka *con-* ve tvaru dvojky
 (SK) skratka *con-* v tvare dvojky /
 mladší tvar *con-*

- (PL) skrót na *con*– w kształcie dwójki
(HU) 2-es formájú *con* rövidítés
(LV) *con* – trumpinys dvejeto formos / *con* – santrumpa dvejeto formos
(RU) сокращение *con, cum*

15.3.4

- (DE) *rum*–Kürzung
(CZ) zkratka *–rum*
(SK) skratka *–rum*
(PL) skrót na *–rum*
(HU) *rum*– rövidítés
(LV) *rum* – trumpinys / *con* – santrumpa
(RU) сокращение *rum* (форма сходна с цифрой 4)

15.3.5

- (DE) Tironisches *et*
(CZ) značka *et* / tironské *et*
(SK) tirónske *et*
(PL) *et* tyrońskie
(HU) tirói *et* jel
(LV) *tirono et* / *tironiškoji et*
(RU) сокращение *et* тиронский знак

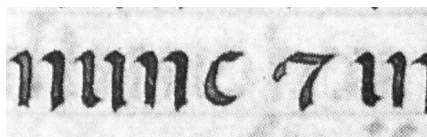

15.3.5.1

- (DE) – mit Mittelbalken
(CZ) – proškrtnuté tirónske
(SK) – s brvnom
(PL) – przekreślone *et* tyrońskie
(HU) – hetes formájú
(LV) – su skersiniu
(RU) – —

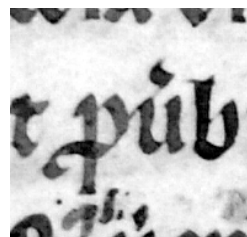
15.3.5.2

- (DE) – siebenförmig
- (CZ) – ve tvaru Z
- (SK) – sedmičkové
- (PL) – *et* w kształcie litery z
- (HU) – z formájú
- (LV) – septyneto formos
- (RU) – сокращение „*et*“ в виде цифры 7

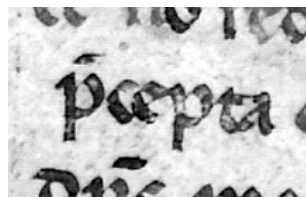
15.3.6

- (DE) Kürzung für *pro*
- (CZ) zkratka *pro*
- (SK) skratka *pro*
- (PL) skrót na *pro*
- (HU) *pro* rövidítés
- (LV) trumpinys *pro* / santrumpa *pro*
- (RU) сокращение *pro*

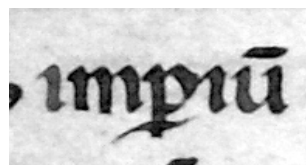
15.3.7

- (DE) Kürzung für *pr(a)e*
- (CZ) zkratka *prae*
- (SK) skratka *pr(a)e*
- (PL) skrót na *prae*
- (HU) *prae* rövidítés
- (LV) trumpinys / santrumpa *pr(a)e*
- (RU) сокращение *pr(a)e*

15.3.8

- (DE) Kürzung für *per, par, por*
- (CZ) zkratka *per, par, por*
- (SK) skratka *per, par, por*
- (PL) skrót na *per, par, por*
- (HU) *per, par, por* rövidítés
- (LV) trumpinai *per, par, por* / santrumpos *per, par, por*
- (RU) сокращение *per, par, por*

APPENDICES

Latin Palaeography Network – Central and East Europe

1th workshop (CZ, Prague – 2002, November 3–5)

Active participants:

Ass. Mgr. Dalibor HAVEL, PhD. (Masaryk University in Brno, CZ)
Prof. PhDr. Ivan HLAVÁČEK, DrSc. (Charles University in Prague, CZ)
Ass. Mgr. Jerzy KALISZUK, PhD. (University of Warsaw, PL)
Mgr. Radek LUNGA (Charles University in Prague, CZ)
PhDr. Edit MADAS, PhD. (National Széchényi-Library in Budapest, HU)
Ass. Prof. PhDr. Hana PÁTKOVÁ, PhD. (University Ústí nad Labem, CZ)
Prof. Dr. Edward POTKOWSKI (University of Warsaw, PL)
PhDr. Jiří ROHÁČEK, PhD. (Czech Academy of Sciences, CZ)
Prof. PhDr. Pavel SPUNAR, DrSc. (Czech Academy of Sciences, CZ)
Prof. Dr. Herrad SPILLING (Württembergische Landesbibliothek in Stuttgart / Universität in Tübingen, DE)
Ass. Mgr. Juraj ŠEDIVÝ, MAS. (Comenius University in Bratislava, SK)
PhDr. László VESZPRÉMY, PhD. (CEU – Department of Medieval Studies, Military Museum, HU)

2nd workshop (SK, Bratislava – 2003, June 25–28)

Active participants:

Dr. Oľga BLESKINA (National Library of Russia, RU)
Dr. Dušan BURAN (Slovak National Gallery, SK)
Dr. Richard CORRADINI, MAS. (Austrian Academy of Sciences, AT)
Dr. Maximilian DIESENBERGER, MAS. (Austrian Academy of Sciences, AT)
Mgr. Juraj GEMBICKÝ (State Department of Preservation Historical Monuments, SK)
Ass. Mgr. Dalibor HAVEL, PhD. (Masaryk University in Brno, CZ)
Ass. Mgr. Jerzy KALISZUK, PhD. (University of Warsaw, PL)
Dr. Renate KOHN (Austrian Academy of Sciences, AT)

PhDr. Edit MADAS, PhD. (National Széchényi-Library in Budapest, HU)
Prof. PhDr. Richard MARSINA, DrSc. (University of Trnava, SK)
Ass. Prof. PhDr. Hana PÁTKOVÁ, PhD. (University Ústí nad Labem, CZ)
Prof. Dr. Edward POTKOWSKI (University of Warsaw, PL)
Dr. Helmut REIMITZ, MAS. (Austrian Academy of Sciences, AT)
PhDr. Jiří ROHÁČEK, PhD. (Czech Academy of Sciences, CZ)
Dr. Martin ROLAND, MAS. (University in Vienna, AT)
Prof. PhDr. Pavel SPUNAR, DrSc. (Czech Academy of Sciences, CZ)
Prof. Dr. Herrad SPILLING (Württembergische Landesbibliothek in
Stuttgart / Universität in Tübingen, DE)
Ass. Jerzy SOSZYŃSKI, PhD. (University of Warsaw, PL)
Prof. Dr. Winfried STELZER (University of Vienna, AT)
Ass. Mgr. Juraj ŠEDIVÝ, MAS. (Comenius University in Bratislava, SK)
PhDr. László VESZPRÉMY, PhD. (CEU – Department of Medieval Stu-
dies, Military Museum, HU)
Dr. Andreas ZAJIC, MAS. (Austrian Academy of Sciences, AT)

3th workshop (CZ, Teplá – 2004, June 23–25)

Active participants:

Mgr. Juraj GEMBICKÝ (State Department of Preservation Historical
Monuments, SK)
Ass. Mgr. Dalibor HAVEL, PhD. (Masaryk University in Brno, CZ)
PhDr. Milan HLINOMAZ, PhD. (Monastery of Teplá, CZ)
PhDr. Edit MADAS, PhD. (National Széchényi-Library in Budapest, HU)
Ass. Prof. PhDr. Hana PÁTKOVÁ, PhD. (University Ústí nad Labem, CZ)
Prof. Dr. Edward POTKOWSKI (University of Warsaw, PL)
Dr. Stanislav PETR (Czech Academy of Sciences, CZ)
Dr. Helmut REIMITZ, MAS. (Austrian Academy of Sciences, AT)
PhDr. Jiří ROHÁČEK, PhD. (Czech Academy of Sciences, CZ)
Dr. Martin ROLAND, MAS. (University in Vienna, AT)
Prof. PhDr. Pavel SPUNAR, DrSc. (Czech Academy of Sciences, CZ)
Prof. Dr. Herrad SPILLING (Württembergische Landesbibliothek in
Stuttgart / Universität in Tübingen, DE)
Ass. Mgr. Juraj ŠEDIVÝ, MAS (Comenius University in Bratislava, SK)

4th workshop (SK, Bratislava – 2008, April 3–5)

Active participants:

Mgr. Miroslav ČOVAN (Comenius University in Bratislava, SK)
Ass. Marius DIACONESCU, PhD. (University in Bucharest, RO)
Mgr. Juraj GEMBICKÝ (State Department of Preservation Historical Monuments, SK)
Ass. Mgr. Dalibor HAVEL, PhD. (Masaryk University in Brno, CZ)
Ass. Jerzy KALISZUK, PhD. (University of Warsaw, PL)
PhDr. Edit MADAS, PhD. (National Széchényi-Library in Budapest, HU)
Prof. PhDr. Richard MARSINA, DrSc. (University of Trnava, SK)
Ass. Prof. PhDr. Hana PÁTKOVÁ, PhD. (University Ústí nad Labem, CZ)
PhDr. Jiří ROHÁČEK, PhD. (Czech Academy of Sciences, CZ)
Dr. Martin ROLAND, MAS. (University in Vienna, AT)
Prof. PhDr. Pavel SPUNAR, DrSc. (Czech Academy of Sciences, CZ)
Prof. Dr. Herrad SPILLING (Württembergische Landesbibliothek in Stuttgart / Universität in Tübingen, DE)
Ass. Jerzy SOSZYŃSKI, PhD. (University of Warsaw, PL)
Ass. PhDr. Juraj ŠEDIVÝ, MAS (Comenius University in Bratislava, SK)
Ass. Zoltán VÁRADY, PhD. (University in Pécs / IGYFK Szekszárd, HU)
PhDr. László VESZPRÉMY, PhD. (Military Museum, HU)

